

СЛОВЕНСКИ ХОРИЗОНТ

бр. 1-2/2024
год. 4

ISSN 2729-9570

Информативни гласник Матице словачке за словенски свет и Словаке у иностранству

МАТИЦА СЛОВАЧКА
У РИЈЕЦИ ОБЕЛЕЖИЛА
ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ РАДА

160. ГОДИШЊИЦА МАТИЦЕ
СЛОВЕНАЧКЕ

СНАЖНЕ ВЕЗЕ
ТЗВ. ДОЊЕ ЗЕМЉЕ

РАЗГОВОР СА
ПРЕДСЕДНИКОМ МАТИЦЕ
СЛОВЕНАЧКЕ

СЛОВЕНСКА ПОРОДИЦА
И ДАНАШЊЕ ВРЕМЕ

ПАВОЛ ЈОЗЕФ ШАФАРИК

Уводна реч

Чувајмо културне и духовне вредности 3

Новости из словенског света

160 година Матице словеначке 4

Снажне везе тзв. Доње земље 10

Значајна личност свесловенске сарадње. Сећање на Михала Елијаша 12

Амбасадор Словеније у Словачкој посетио Матицу словачку 14

Јединствени пројекат о словачко-словеначкој историји 15

Матица словачка у Ријечи обележила три деценије рада 17

Словачки национални успон на Планину Бабиа и у духу словенства 19

Историја

Матица словеначка (кратак историјат) 20

Словенска породица и данашње време, 2. део 23

Разговор

Разговор са председником Матице словеначке Алешом Габричем 28

Великани Словенства

Павол Јозеф Шафарик (1795. г. – 1861. г.) 30

Последњи поздрав почасном председнику Матице словачке у Југославији Растиславу Суровом 33

Библиотека словенског света

Словачки погледи, 2024., бр. 7 – 8. Словачко-српска матична сарадња доноси нове резултате 35

Сећамо се

36

Главни и одговорни уредник: др Павол Мадуро
Издавачки савет: др Ерик Гермушка, др Маријан Гешпер (председник савета), др Вилијам Комора, др Катарина Коњарикова, др Павол Мадуро, доц. др Павол Парењичка, др Лукаш Перни, мр Петер Швантнер
Седиште редакције: Матица словачка, П. Мудроња 1, 036 01 Мартин

e-mail: pavol.madura@matica.sk

Језичка редакција: др Павол Мадуро, др Ева Чуленова

Графичка обрада: др Ева Чуленова, Сигнис – издаваштво

Часопис је објављен на словачком, енглеском, српском и руском језику. На енглески језик превео мр Петер Швантнер, на српски језик превела др Милина Склабински, на руски језик превела мр Викторија Викторовна Надолска.

Електронска верзија часописа доступна на <https://matica.sk/slovansky-obzor/>

На омоту: Представници словенских матица у Љубљани 2. фебруара 2024. Први ред с лева на десно: председник Матице хрватске Мирко Гавран, научни секретар Матице словачке Павол Мадуро, председник Матице словеначке Алеш Габрич, секретар Матице словеначке Игнација Фридл Јарц, председник Матице српске Драган Станић. Горњи ред с лева на десно: научни радник Матице словачке Лукаш Перни, секретар Матице словачке Петер Швантнер, председник Матице словачке Маријан Гешпер, председник Матице црногорске Иван Јововић, представник Матице хрватске, генерални секретар Матице црногорске Иван Ивановић. **Фотографија:** Матица словачка

Уредништво изискује скраћивање текстова. За тачност података наведених у текстовима одговорни су њихови аутори.
Издавач © Матица словачка 2024, www.matica.sk
Штампа: Неографија, а.д.

Чувајмо културне и духовне вредности

Катарина Коњарикова, директорка Музеја Матице словачке
за Словачке у иностранству

Поштовани читаоци,

имам част да вам представим најновији број часописа посвећеног значајним годишњицама, догађајима и личностима из Словенског света. У фокусу нашег уредништва биле су теме које повезују богату словенску историју и културу са савременим изазовима са којима се суочавамо.

Веома нам је драго што вам доносимо преглед важних догађаја и пројеката који се тичу словенских матица и њихових међусобних веза. У овом броју Словенског хоризонта говоримо између осталог и о томе, да је пре 160 година, само неколико месеци касније од оснивања Матице словачке у Мартину, основана Матица словеначка у Љубљани. У фокусу су нам затим јаке словачке везе на тзв. Доњој земљи које нас повезују путем културе, традиција и националне свести. Сећамо се значајних личности, међу којима је и др Михал Елијаш, чији је допринос научној и културној сарадњи словенских матица оставио неизбрисив траг. Разговор са председником Матице словеначке Алешом Габричем говори о актуелном стању у словеначкој култури, такође и о заједничким напорима у циљу очувања словенског наслеђа.

Матица словачка настоји да реализује неколико важних пројеката, укључујући и пројекат истраживања словачко-словеначке историје, акцентујући при томе заједничко историјско и културно наслеђе. Не заборављамо на Матицу словачку у Ријечи која већ тридесет година доноси плодове

свога рада на пољу презентације словачке културе у иностранству.

У контексту словачке културе у иностранству говоримо и о нашим великанима. Павол Јозеф Шафарик и Растислав Сурови су личности чији су животи и дела утицали на судбине наших народа. Њихове тековине су веома важне и не заборављамо да их пренесемо у овом броју. Такође желим да нагласим да настављамо са серијом текстова о словенској породици. У овом броју говоримо о томе како да очувамо наше духовне и културне вредности у време глобализације, односно у време промена насталих услед технолошких достигнућа.

Поштовани читаоци,

Словенски хоризонт отвара простор за узајамни дијалог, сарадњу и за ширење наших заједничких вредности. Убеђени смо у то, да је наша мисија – ширење традиционалних конзервативних вредности, подршка хришћанства, родољубља и ћирило-методске традиције – у данашње време актуелнија више него икад. Управо је овај часопис пут који води ка заједничким тежњама за очување нашег словенског идентитета и културе.

Верујемо да ће сваки текст, разговор или чланак из овог броја бити допринос зближавању заједничких циљева – заштити наших културних и духовних вредности у брзом и променљивом свету. Хвала вам, што сте са нама на овом путу. Радујемо се вашим реакцијама, текстовима, идејама које ће нас инспирисати ка даљем развоју нашег часописа.

Заједничка вечера представника Матице словеначке са делегатима матица словенских народа. Фотографија: Мартин Хајњик

160 година Матице словеначке

Лукаш Перни, Матица словачка, Словачка

У згради *Словенске матице* (што је и аутентичан назив Матице словеначке) у Љубљани, одржана је дана 2. фебруара 2024. године свечана академија поводом 160. годишњице оснивања Матице словеначке. Обележавању јубилеја присуствовала је председница Републике Словеније госпођа Наташа Пирц Мусар, под чијим покровитељством је свечаност и одржана, такође председник Матице словеначке Алеш Габрич, председник Матице словачке (МС) Маријан Гешпер, председник Матице српске Драган Станић, председник Матице хрватске Миро Гавран, председник Матице црногорске Иван Лововић, као и низ значајних писаца и културних делатника Словеније, попут писца Душана Јелинчића, и бившег председника Матице словеначке академика Милчека Комеља.

Учешће на свечаности узео је и представник Амбасаде Републике Словачке у Словенији Петер Бак. Словачка делегација на челу са председником МС била је у следећем саставу: секретар МС Петер Швантнер, научни секретар МС и председник Словенског одбора МС Павол Мадур, директор Чланске централе МС Мартин Хајњик, председник Културулошко-филозофског одбора Матице словачке, потпредседник Друштва словачких писаца и председник Друштва Ладислава Новомеског Лукаш Перни и заменик директора штампарије Неографија Шћефан Топљански.

Председница Републике Словеније Наташа Пирц Мусар је у свом обраћању, између осталог, споменула заслужне појединце који су својим радом, често и добровољним прилозима, омогућили постојање и непрекидно деловање ове значајне институције. Председник Матице словеначке Алеш Габрич осврнуо се на историјат Матице словеначке и посебно нагласио залагање ове ин-

ституције за оснивање Универзитета у Љубљани и Словеначке академије наука и уметности. Председник Матице словачке у Мартину Маријан Гешпер је том приликом одликовао Матицу словеначку и предао Алешу Габричу значајне копије из Архива Матице словачке у Мартину, као и Златну медаљу Матице словачке. Писац Душан Јелинчић обратио се присутнима поводом 160. годишњице Матице са текстом под називом *Пут до краја или Ноћ је најтамнија уочи свитања*. Музички део започео је химном Републике Словеније чије речи је написао "словеначки Штур" Франц Прешерн а извели: тенор Жига Чопи, пијанисткиња Беата Илона Берца, сопран Талита Софија Комељ и сестре Патриција и Клара Авшић. Догађај су пратили и о њему извештавали и словеначки медији, укључујући државну телевизију. Присуство председнице државе допринело је већем одјеку овог догађаја у јавности. У завршници догађаја представљен је проглас посвећен заштити језика, традиција и културних идентитета у време глобализације који је усмерен особито ка европским институцијама. У вечерњим сатима одржан је литерарно-музички програм у оквиру којег су наступали водећи словеначки писци: Миљана Цунта, Урош Запан и Бране Сенегачник. У музичком делу програма учествовали су: Амадеј Лох, Мејра Смајловић, Тара Брегант и Мате Бештек.

Председник МС Маријан Гешпер је у свом обраћању нагласио историјску и културну повезаност Словеније и Словачке и навео значајне чињенице: две матице са готово идентичним називима и разликом од тек пар месеци у датуму настанка, сличности у националним заставама и заједничка Ћирило-методска традиција. Навео је, да не смемо да заборавимо ни давне заједничке корене из Самовог царства из 623. године, у

којем су се удружили преци Словака, Словенаца, Моравана, Чеха и Лужичких Срба. Прошле године навршило се 1400 година од настанка ове претече државне творевине западних Словена. Током формалних дискусија наглашавани су утицаји Словака Јана Колара и Павла Јозефа Шафарика на осниваче Матице словеначке, али и многе друге историјске везе. "У архиву МС похрање на је богата кореспонденција, налазе се књиге потекле из узајамне књижне размене и низ других научних артефаката почев од 19. века. Сачинили смо факсимиле које вам поклањамо. По бројности малом, али по духовности великом словеначком народу испод Алпи желим много успеха у привредним, економским и политичким сферама. Желим Словенској матици у Љубљани да и убудуће бди над својим народом, јер веома добро знамо да живимо у немирној Европи и у немирном свету. Очување наше државности и културе је једнако сложено као и борба за њу у 19. и 20. веку" – рекао је Гешпер који је Алешу Габричу одмах након говора уручио златну медаљу Матице словачке са ликом Карола Кузмањија и Шћефана Мојзеса, затим се и симболично руковао са председницом Словеније Наташом Пирц Мусар.

Матица словачка активно сарађује са иностраним матицама путем организације Конгреса матица и институција словенских народа (прошле године одржан је пети по реду а посвећен је био 160. годишњици оснивања Матице словачке у Мартину, уз учешће Матице словеначке из Љубљане), али такође објављивањем зборника радова Конгреса и часописа Словенски хоризонт који излази на неколико језика. У оквиру догађаја успостављена је културна размена између словеначких писаца и часописа Матице словачке Словачки погледи. Детаљнији извештај са догађаја припремила је Матица словачка.

Матица словеначка у прошлости и данас, личности словеначке културе

Матица словеначка друга је најстарија институција основана у Републици Словенији. Основана је 4. фебруара 1864. године као институција за научни и културни напредак Словенаца. Матица словеначка настала је у Марибору, на предлог низа словеначких родољубивих удружења и појединаца који су тежили ка томе, да новооснована институција објављује савремену стручну литературу на словеначком језику и тиме подржава ширење културе међу Словенцима и развија научну терминологију на словеначком језику. Основ конзорцијума чинио је приватни капитал, као и капитал војводства

Поглед на историјску Љубљану са узвишења на којем се налази Љубљански замак. Фотографија: Мартин Хајњик

Крањско, заједно са неколико културних удружења. Значајан финансијски прилог донирао је и аустријски цар Франц Јозеф Први. Врхунац у свом раду постигла је почетком 20. века. У то време деловала је као издаваштво на слободном тржишту, истовремено је вршила функцију академије наука, неговала високу културу и блиске контакте са Југословенском академијом наука и уметности у Загребу и Српском академијом наука и уметности у Београду, као и са другим сличним институцијама у иностранству.

Током првог светског рата, рад матице је укинут а имовина конфискована од стране Аустро-угарских државних уреда. За време Краљевине Југославије матица је проширила своју издавачку делатност а године 1938. постала је један од суоснивача Словеначке академије наука и уметности. За време италијанске окупације је руководство матице сарађивало са Ослободилачким фронтом словеначког народа. Године 1944. је њен рад угашен од стране немачких уреда. Крајем 1945. године су органи новоосноване Словеначке народне републике у оквиру Федеративне Народне Републике Југославије омогућили обнављање њеног рада. Иако јој је већина имовине била одузета од стране државе, рад јој је био омогућен а касније су дошле и значајне донације. До поновног обнављања делатности ове институције долази осамдесетих година када почиње са систематским објављивањем превода значајних западних филозофа и политичких теоретичара на словеначки језик.

Председник Матице словеначке је данас др Алеш Габрич, потпредседници су проф. др Алојз Краљ и проф. др Весна Миколић. Секретар Матице је др Игнатија Фридлова Јарцова. Занимљива је чињеница да се Матица словеначка на словеначком зове *Slovenska matica*. Занимљиви су и називи Словенци и Словенке *Slovinci/Slovenky*, такође су њихове горе Словенске горе *Slovenske gory*. На крају крајева и Словеначка академија наука носи назив *Slovenska akademija znanosti in umetnosti*.

Матица словеначка се у свом раду ослања на неколико стубова односно секција – историјску, природнонаучну и инжењерску, на словеначки језик, филозофију и издаваштво. То што Матици недостаје јесу запослени. За разлику од Матице словачке, она нема месне одборе. Такође, Матица словеначка ужива велико поштовање јавности, цењена је у научним круговима и међу писцима (за разлику од Матице словачке која је у претходним годинама претрпела велике нападе). Одлучност са којом делује Матица словеначка требала би бити пример за све.

Седиште Матице словеначке. Фотографија: Матица словеначка

**Личности данашње
Матице словеначке**

Председник Матице словеначке **др Алеш Габрич** је историчар који проучава најновију културну и политичку историју Словеније. Запослен је на Институту савремене историје у Љубљани. Аутор је низа историјских радова и бројних научних и стручних текстова, особито на тему историје Словенаца у 20. веку, укључујући неколико радова из историје словеначке државности. У рад Матице словеначке укључио се путем учешћа на симпозијумима које је организовала матица, као и објављивањем радова у њеним публикацијама. С обзиром на област свог истраживачког рада, значајно је допринео уређивању компилације *Матица словеначка – 150 година рада за словеначку културу*. Био је члан представништва као и многих секција Матице – наводи се на службеној страници Матице.

Секретар Матице словеначке је **др Игнација Фриدل Јарц**, чији је научни домен филозофија. Игнација Фриدل Јарц завршила је студије компаратистике и филозофије на Филозофском факултету у Љубљани. Објавила је преко три стотине рецензија, коментара и студија о савременој словеначкој и светској драми, прози и позоришту. Године 2000. добила је награду *Стритар* за младог критичара и критички рад. Била је члан многих стручних жирија. 2006. године одбранила је докторат из Платонове теорије правде са аспекта лепог и уметности. Њена стручна библиографија садржи бројне текстове о Платоновој филозофији и естетици светла у античкој филозофији, као и монографију *Језик у филозофији старих Грка* (2001.). Као преводилац из старогрчког сарађивала је у припреми словеначког издања *Фрагменти претсократоваца*. Током своје професионалне каријере радила је као самостални радник у области културе, асистент на катедри филозофије, руководилац издавачког програма и програма за дизајн, такође и као заменик директора. Секретар-уредник Матице словеначке постала је 1. маја 2018. године, а у марту 2020. године, када је именована за државног секретара министарства културе, привремено је замрзнула ову функцију. Након завршетка мандата се 1. септембра 2022. године вратила функцији секретара-уредника Матице словеначке. Поседује и своју страницу на Википедији.

Др Весна Миколић је 1989. године завршила студије словеначког језика и литературе и италијанског језика и литературе на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани у Словенији. Године 2001. одбранила је магистарску тезу из области словеначки језик и стилистика (усмерење социо-лингвистика) а године 2004. одбранила је докторску тезу на тему *Језик као одраз етничке светлости у етнички помешаној словеначкој Истри* на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани и постала доктор лингвистике. Запослена је у Научно-истраживачком центру Копер (ЗРС Копер), где руководи Институтом за лингвистику. Чланица је Научног савета и Изборне

Председница Републике Словеније Наташа Пирц Мусар.
Фотографија: Матица словеначка

комисије ЗРС Копер, као и Уредничког савета издаваштва Аналес ЗРС.

На свечаности је говорио и значајан представник савремене словеначке литературе, песник и професор **Бране Сенегачник**, есејиста, класични филолог и преводилац. Сенегачник је 1994. године завршио класичну филологију на Филозофском факултету у Љубљани, где је 1995. године добио и запослење, затим докторат и звање асистента представништва. Превео је представе Софокла и објавио неколико есеја. Сенегачникова поезија представља јединствену синтезу софистициране естетике, мелодијских строфа и величања егзистенције. Збирка песама у традиционалним формама, особито сонет *Na temnet prahu ura* (1996.) испољава основна егзистенцијална и верска осећања путем искристалисане поетике, а

понекад и класичним једноставним стилем. Добитник је награде *Соврет* (2012.), затим награду Прешернове фондације (2021.) а 1. јуна 2023. именован је за ванредног члана Словеначке академије науке и уметности у категорији уметност.

Урош Жупан је словеначки песник и преводилац. Објавио је велики број збирки песама а његова поезија преведена је на немачки, пољски, словачки, енглески, српски и хрватски језик. Жупан је рођен 1963. године у Трбовљу, у којем је живео све до одласка на студије компаративне литературе и социологије културе на Универзитету у Љубљани. Ради као преводилац са енглеског, српског и хрватског језика на словеначки језик. На словеначки језик превео је дела Јехуде Амихаја и Џона Ешберија. Признање Прешернове фондације било му је додељено 1996. године за збирку песама *Отварање делте* а 2000. године био је добитник награде Ленко за збирку песама *Стабло и врабац*.

Миљана Цунта је словеначка песникиња, уредница и публицисткиња. Миљана Цунта завршила је компаративну литературу и литерарну теорију, као и енглески језик у Љубљани, у којој живи од 1995. године. У периоду од 2005. до 2009. режирала је литерарни фестивал Виленица а 2010. и литерарни фестивал Фабула. Сарађивала је на пројекту ЕУ Жива магија који тежи да оживи културно наслеђе региона Похорје и Истра путем нарација, те да их интегрише у већ постојећу туристичку понуду. Редовно објављује текстове у словеначком дневнику Дело.

Осврт на словеначку културу и на личности Матице словеначке

Током мог пута у Словенију информисао сам се о историјским, али и о савременим личностима разних политичких опредељења Матице словеначке. Почећу са човеком који је познавао Колара и Шафарика. **Даворин Трстењак** (8. новембра 1817.г. – 2. фебруара 1890.г.) био је словеначки писац, историчар и римокатолички свештеник. Завршио је гимназију у Марибору, затим се школовао у Грацу и постао поборник илирског покрета,

Секретар Матице словеначке Игнација Фридл Јарц у својству водитеља свечане академије. Фотографија: Матица словеначка

романтичарског националног културног покрета, чији утицај се ширио из Хрватске са циљем културног и језичког јединства јужних Словена. Трстењак је био блиски сарадник словеначко-хрватског песника и етнолога Станка Врза. На Трстењака су имале утицај теорије Јана Колара и Павла Јозефа Шафарика, два утицајна словенска филолога који су се залагали за пансловенске идеале и написали неколико историјских књига у којима су тврдили, да су Словени најстарији народ Европе (ради се о претечи тзв. Венетске теорије). Сазнајемо такође, да је Трстењак био песник и писац. Његов стил био је типичан романтичарски, по узору на Франца Прешерна и Јосипину Турнограјску. Године 1863. био је суоснивач престижног издаваштва и научног друштва Матице словеначке.

Франц Миклошић (20. новембра 1813.г., Радомершчак – 7. марта 1891.г. Беч) био је штајерски и аустријски лингвиста и филолог, посвећен раду са словенским језицима, политици словеначке националности, током револуционарне 1848. г. био је посланик аустријског Рајхстага. 1852.г. објавио је студију *Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen* коју су позитивно вредновали Франћишек Палацки и Павол Јозеф Шафарик. Током револуционарне 1848. г. значајно се укључио у политичка дешавања. Те године био је председник друштва Словенија, написао је проглас у којем се изјаснио за формирање словеначког краљевства у оквиру Аустрије, односно за језичку равноправност у школама и у уредима. Заслужан је за развој словеначког језика. Неколико месеци је током 1849. г. помагао са преводом законика на словеначки језик, при чему је стабилизовао правну терминологију.

Ловро Томан (10. августа 1827.г. – 15. августа 1870.г.) био је словеначки романтичарски национално-револуционарни активиста током револуционарне 1848. г. Овај значајан народни прегалац је у Љубљани, у улици Волфовој број 8, по први пут у историји подигао словеначку тробојку (на немачку заставу која је вијорила са врха замка у Љубљани). Касније је помагао са оснивањем Матице словеначке. Био је словеначки национални конзервативни политичар и члан аустријског парламента. Заједно са Јанезом Блејвајсом и Етбином Хенриком Костом, био је део руководства Старословеначке странке.

Фран Левстик (28. септембра 1831.г. – 16. новембра 1887. г.) био је словеначки писац, политички активиста, драмски писац и критичар. Спадао је међу најзначајније представнике политичког покрета Млади Словени. Левстик је био први знаменити писац словеначке епске прозе. Међу његова најпознатија дела спадају: приповетка *Мартин Крпан са врха*, која је прерасла у класично дело словеначке литературе, затим водич *Пут из Лутје до Чатежа* који је уједно и литерарни манифест. Критички есеј *Narake slovenskega pisanja* показатељ је његовог погледа на развој словеначког књижевног језика. Левстик је био један од главних представника Младих Словенца, прогресивне и радикалне политичке групе, сличне Младим Чесима у чешким земљама која је оспоравала тадашњи уплив конзервативаца, на челу са Јанезом Блејвајсом у Словеначком националном покрету. Касније су му постали блиски пансловенски идеали.

Јосип Видмар (14. октобра 1895.г. – 11. априла 1992.г.) био је значајан словеначки литерарни критичар, есејиста и политичар. У периоду од 1944. – 1946. г. био је председник Словеначке народне скупштине за ослобођење. У периоду од 1952. г. – 1976. г. био је председник Словеначке академије наука и уметности, у периоду од 1950. г. – 1964. г. био је на челу Литерарног института Академије. Видмар је био председник Југословенске федералне коморе народа (касније коморе република и покрајина). Био је близак пријатељ Мирослава Крлеже. У Словенији је од половине 50. до половине 70. година прошлог века имао значајан утицај на културну политику за време Тита. Видмар је превео дела са руског, француског, италијанског, немачког, чешког, хрватског и српског језика на словеначки језик, највише се радило о позоришним комадима и делима драмских писаца Алексеја Арбузова, Гогоља, Грибоједова, Крлеже, Молијера, Пушкина, Алексеја Толстоја и других.

Јуш Козак (26. јуна 1892.г. – 29. августа 1964.г.), познат под псеудонимом Јаланов, био је словеначки писац, драмски писац и уредник. Прославили су га његови аутобиографски романи као што је *Ђелија*, у којој пише о искуствима са политичким заточеништвом и *Дрвена кашика* која говори о животу за време другог светског рата. Током другог светског рата сарађивао је са Фронтом за ослобођење словеначког народа. Фашисти су га

Поздравни говор председника Матице словачке Маријана Гешпера на свечаној академији. Фотографија: Матица словеначка

Учесници свечане академије одржане поводом 160. годишњице оснивања Матице словеначке у њеном седишту у Љубљани, дана 2. фебруара 2024. године. Фотографија: Матица словеначка

ухапсили 1942. године када је Љубљана била окупирана од стране Италијана. Након примирја са Италијом укључио се у партизански отпор. Након рата се посветио писању. У периоду од 1946.г. – 1947.г. био је главни уредник литерарног часописа Нови свет. У својству уредника Љубљанског звона је омогућио марксистичким и комунистичким ауторима да објављују своје текстове у часопису под псеудонимима. У периоду од 1948. до 1955. радио је као режисер Драмског позоришта у Љубљани. Године 1961. постаје члан Словеначке академије наука и уметности а 1963. године награђен је Прешерновом наградом. Преминуо је у Љубљани.

Иво Урбанчић (12. новембра 1930.г. – 7. августа 2016.г.) био је словеначки филозоф. Многи га сматрају за зачетника феноменолошке школе у Словенији. Урбанчић је аутор неколико студија о историји филозофије у Словенији.

Етбин Хенрик Коста (18. октобра 1832.г. – 28. јануара 1875.г.) је био словеначки национални конзервативни политичар и писац. Заједно са Јанезом Блејвајсом и Ловром Томаном је био један од лидера Старословеначке политичке странке. Коста је био активан у многим словеначким културним, политичким и спортским удружењима. Између осталог, вршио је функцију председника Матице словеначке и словеначке секције Соколског друштва.

Албин Препелух (22. фебруара 1881.г. – 20. новембра 1937.г.) био је словеначки левичарски политичар, новинар, уредник, политички теоретичар и преводилац. Пре првог светског рата био је водећи словеначки теоретичар марксистичког ревизионизма. Након распада Аустроугарске и проглашења државе Срба, Хрвата и Словенаца, запослио се у Словеначкој канцеларији

за социјалну политику у којој је радио под присмотром католичко-конзервативног мислиоца Андреја Госара. То је била једина јавна функција коју је за живота вршио. Половином 20. година прошлог века постао је уредник издаваштва Матице словеначке коју је водио његов пријатељ Драготин Лончар. Године 1902. је био у преписци са немачким марксистичким теоретичарем Карлом Каутским, о могућностима активизације земљорадника у корист социјализма. Исте године основао је часопис *Наши записи* у којем је промовисао радикалну социјалну реформу. Часопис је убрзо постао гласник младих словеначких реформистичких социјалних демократа, међу које су се убрајали Антон Дермота, Драготин Лончар и Јосип Ферфољ.

Василиј Мелик (17. јануара 1921.г. – 28. јануара 2009.г.) био је словеначки историчар посвећен политичкој историји словеначких земаља у 19. веку. У почетку се бавио историјом привреде, затим је прешао на политичку историју, особито историју правних и политичких институција. Значајна је његова студија о изборима у Словенији у периоду од 1861. – 1918.г. Посветио се и истраживању историје свакодневног живота, посебно раздобљу модернизације и индустријализације словеначког села у Крањској области и Доњој Штајерској. Са издаваштвом Матице словеначке сарађивао је осамдесетих година, а посветио се критичким издањима успомена значајних словеначких политичара 19. века, као на пример Ивана Хрибара и Јосипа Вошњака (Извор: Википедија).

Тине Хрибар (рођен 28. јануара 1941.г.) је словеначки филозоф, интелектуалац који се у свом раду оријентише на интерпретацију Хајдегера. Позната је његова улога у процесу демократизације Словеније у периоду

од 1988. – 1990.г. под називом Словеначко пролеће. Његова супруга Споменка Хрибарова политички је коментатор и есејиста. Декларише се ка политичкој десници, антиклерикализму. Његови текстови објављивани су у часописима Матице словеначке.

Отон Жупанчић (23. јануара 1878.г., Виноца – 11. јуна 1949.г., Љубљана) био је словеначки песник и драмски писац, један од четворице зачетника словеначке модерне. Његова прва збирка *Чаша опојности* (1899.) доноси расположења и осећања *fin de siècle*, јер је Жупанчић у словеначку поезију унео слободан стих. У збирци *Равницима* (1904.) чују се тонови новог виђења родољубља, а у пуној јачини зачули су се у збирци *Монологи* (1908.). Страдање словеначког народа у првом светском рату описао је у збирци *До летњих свитања* (1920.). Након паузе која је трајала неколико година, бавио се преводилачким радом – превео је укупно 18 Шекспирових комада, као и низ дела поезије и прозе француске, немачке, руске и чешке литературе. Године 1945. објавио је збирку *Зимзелен под снегом* која обухвата његово стваралаштво током другог светског рата.

Драго Јанчар (датум рођења: 13. априла 1948.г.) је словеначки песник, драмски писац и есејиста. Јанчар је један од најпознатијих савремених словеначких писаца. У Словенији је познат по својим политичким коментарима и грађанском ангажовању. Јанчареви романи, есеји и приповетке преведени су на 21 језик и објављени у Европи, Азији и Сједињеним Америчким Државама. Предњаче преводи на немачки језик, затим на чешки и хрватски језик. Његове драме играле су се на бројним међународним сценама, при чему су у Словенији ова дела неретко сматрана за врхунац словеначких позоришних сезона. Живи и ради у Љубљани. У периоду од 1987. до 1991.г. је Јанчар био председник словеначког ПЕН центра а путем ове функције активно је подржавао настанак словеначке демократије. Јан-

Упознавање са драгоценим архивским материјалом везаним за историјат Матице словеначке. Фотографија: Мартин Хајњик

чарева проза је под утицајем модерних узора. Једна од централних тема којима се бави је сукоб између појединца и репресивних институција, као што су затвори, галије, психијатријске установе, војне касарне и сл. Прославио га је лаконски и високо ироничан стил који неретко употребљава трагикомичне обрте.

Историјат Матице словеначке

Као што смо нагласили, ради се о другом најстаријем издаваштву у Словенији, основаном 4. фебруара 1864.г., у виду институције за научни и културни напредак Словенаца. Врхунац у своме раду је ова институција постигла почетком 20. века. У то време функционисала је као издаваштво на слободном тржишту које је објављивало наслове за широку јавност. Многи од тих наслова постали су бестселери. Паралелно је вршила улогу академије наука, неговала високу културу и гајила блиске односе са значајним југословенским институцијама. За време Првог светског рата је рад друштва укинут, имовина коју је друштво поседовало била је конфискована од стране Аустроугарских уреда. Наводни разлог за такав корак била је књига под називом *Господин Франьо* словеначког аутора и официра Аустроугарске армије Фран Масеља (под скривеним именом: Подлимбарски). Књига је на изричито сатиричан начин критиковала окупацију Босне и Херцеговине од стране Аустроугарске.

За време Краљевине Југославије је Матица словеначка проширила своју издавачку делатност, а године 1938. била је суоснивач Словеначке академије наука и уметности. За време италијанске окупације је руководство Матице сарађивало са Фронтом за ослобађање словеначког народа. Нацистички немачки уреди затворили су њена врата 1944. г. До поновног обнављања рада долази 80. година прошлог века, када почиње са систематским објављивањем превода дела значајних западних филозофа и политичких теоретичара на словеначки језик. Радила се о делима Мартина Хајдегера, Никола Макијавелија, Јана Паточке, Мигела Унамуне, Хосе Ортеге Гасета, Аурелија Августина и комплетна дела Фридриха Ничеа.

Места уредника и секретара ове институције одувек су заузимале значајне личности. Поменимо само неке од њих: Фран Левстик, Јосип Видмар, Јуш Козак, Франце Берник и Драго Јанчар. Бројне личности су са Матицом сарађивале, као на пример филозофи Иво Урбанчић и Тино Хрибар, историчар Василије Мелик и политички теоретичар Албина Препелуха.

Свечани говор председника Матице словеначке Алеша Габрича поводом 160. годишњице оснивања. Фотографија: Матица словеначка

С лева на десно: Растислав Поповић, Њ.Е. Александар Накић (амбасадор Републике Србије у Републици Словачкој), Самуел Јованкович (председни Удружења Словака из Југославије), Драган Зуровац. Фотографија: Катарина Коњарикова

Снажне везе тзв. Доње земље

Катарина Коњарикова, директорка Музеја
за иностране Словаке Матице словачке, Словачка

Дана 13. априла одржана је годишња чланска скупштина Удружења Словака из Југославије, на чијем челу је председник Самуел Јованкович. Удружење повезује Словаке који су се са простора бивше Југославије иселили у Чехословачку, током познате акције под називом Матица зове (*Mat' volá*). У периоду од 1945. – 1949. г. се из Југославије иселило око три и по хиљаде Словака, а Удружење Словака из Југославије спада међу удружења са тзв. Доње земље која су се оформила непосредно након доласка/репатријације Словака из Мађарске – Удружење Словака из Мађарске, Румуније – Удружење Словака из Румуније и Бугарске – Удружење Словака из Бугарске. Иако се о раду ових удружења не зна много, њихов рад у великој мери доприноси очувању словачке културе и традиција са тзв. Доње земље у Словачкој.

Свако од наведених удружења настало је под одређеним властитим околностима, међутим оно што их повезује су снажне везе са другим Словацима са тзв. Доње земље, као и снажне везе породичног припадања. До оснивања удружења долазило је пре свега због колективне свети ових Словака а чланове и данас везују заједничке исељеничке судбине и заједнички догађаји из прошлости. Све су то трајне вредности из којих извире њихов снажан колективни идентитет. Вредна пажње је чињеница, да тај идентитет остаје присутан упркос томе што се ради о трећој или четвртој генерацији репатријаната.

Удружење Словака из Југославије настало је 1945. године, као прво у низу, са седиштем у Братислави. Циљ удруживања била је културна, друштвено-образовна и социјална делатност, такође и брига о пресељеним

лицима, те сарадња са надлежним државним органима у процесу ре-емиграције. Друштво је 1949. године укинато из политичких разлога, а његов рад обновљен је 1991. године. У данашње време је циљ Удружења да ради на јачању заједничтва код досељених Словака у матицу, да помаже словачкој националној заједници у Југославији/ Србији и да даје допринос јачању пријатељских веза међу словачким и српским народом. У прилог томе говори и чињеница да су амбасадор Републике Србије у Братислави Александар Накић, први саветник - конзул Драгана Зуровац и преводилац Растислав Поповић учествовали на годишњој скупштини Друштва.

Међу званицама били су и значајни гости – председници горе наведених удружења Словака са Доње земље: Ева Кмећова (Удружење Словака из Мађарске), Рудолф Хајдук (Удружење Словака из Румуније) и Катарина Коњарикова (у име Удружења Словака из Бугарске) а обратила се присутнима и у име Музеја за иностране Словаке Матице словачке. Скупштини је присуствовао и Љубомир Кмећ, председник Удружења за генеалогска истраживања Словака са тзв. Доње земље. Присутне је информисао о овом пројекту који има намеру да се прошири и на територију Војводине.

Председник Удружења Словака из Југославије Самуел Јованкович рекао је да је чланство удружења у порасту, долази млађа генерација која је заинтересована за генеалогiju и животне судбине својих предака. Друштво бележи успешан рад у претходној години, а у плану су бројне нове и занимљиве активности, укључујући и путовања са националном тематиком. Одбор Удружења је свестан да је модерна комуникација неопходна, и у том правцу предузима кораке. Проширује

информационе канале и на друштвене мреже и комуникацију путем мејлова. Удружење периодично објављује свој годишњак који мапира све активности, сусрете чланова удружења а садржи такође и стручне текстове. Чланови Удружења су активни и по питању учешћа на предавањима под називом Предвечерја. Предавања се одржавају сваке треће среде у месецу у просторијама Градске библиотеке у Братислави, под

покровитељством свих друштава Словака са tzv. Доње земље у Словачкој (изузев летњих месеци). Предавања имају значајно место у културном и стручном миљеу, али и друштвени значај за Словаке који живе у иностранству.

Захваљујући иницијативном одбору Удружења Словака из Југославије/Србије не долази до гашења веза међу иностраним Словацима, напротив, јаке везе и јединство опстају а културна сарадња протиче у слози.

Поздравне речи Њ.Е. Александра Накића на годишњој чланској скупштини Удружења Словака из Југославије.
Фотографија: Катарина Коњарикова

Чланови Удружења Словака из Југославије на годишњој чланској скупштини. Фотографија: Катарина Коњарикова

У седишту Матице словачке у Мартину свечано је откривен портрет Михала Елијаша.
Фотографија: Матица словачка

Значајна личност свесловенске сарадње Догађај посвећен сећању на Михала Елијаша Вилијам Комора, секретар Матице словачке, Словачка

Деведесету годишњицу рођења др Михала Елијаша су чланови Матице словачке обележили крајем септембра (23. септембра 2024.г.) у Мартину, у Свечаној одборничкој сали Матице словачке. Др Михал Елијаш рођен је 19. септембра 1934. г. у Велчицама, надомак града Златне Моравце, а преминуо је 2. априла 2018. г. у Мартину, у граду у којем је преживео готово целокупан плодан литерарни, научни и стваралачки живот. Догађај припремљен у његову част је Словенски одбор Матице словачке приредио са циљем да подсети јавност на значајну и изразиту личност која је иза себе оставила значајно дело и неизбрисив траг.

Михал Елијаш био је средњошколски и факултетски професор, функционер Матице словачке, историчар литературе и културе, литерарни научни радник, архивиста, уредник и публициста, аутор књижевних дела као и визионар словенске сарадње. Просторије Свечане одборничке сале нису биле довољне да приме бивше колеге и сараднике М. Елијаша и његове супруге, запослене у Матици словачкој, Словачкој националној библиотеци и чланове месних одбора Матице словачке у Турцу, чланове Матице из града Лученца и Братиславе. Главни организатор догађаја, али и водитељ и секретар Матице словачке др Вилијам Комора, поздравио је присутне и захвалио се и у име инж. Штефана Елијаша, председника Месног уреда Велчица, родног места М. Елијаша, у којем је он веома цењен и поштован. У прилог томе сведочи чињеница, да ће у наредним данима бити откривена спомен плоча на његовој родној кући. Водитељ је такође захвалио др Вјери Седлаковој, због тога што је посредовала контакте са потомцима М. Елијаша. Водитељ је добродошлицу пожелио и сину М. Елијаша доктору природних наука Павлу Елијашу, као и присутној родбини.

Председник Матице словачке др Маријан Гешпер је у својој поздравној речи нагласио, да се историја Словака не завршава половином 20. века, већ управо

супротно, развој који је уследио након тога донео је словачкој историји, али и историји Матице словачке значајне личности, и у знатној мери утицао и на данашње време. Међу такве личности спада и матични чиновник др Михал Елијаш. Гешпер је затим премостио ка самом предавању, у којем је представио словенско питање у делу М. Елијаша, са посебним освртом на његово књижевно и публицистичко стваралаштво, активности везане за истраживање словенске сарадње, партнерства између матица и институција словенских народа. Навео је поједине матичне радне јединице у којима је радио: био је директор Литерарног архива Матице словачке, директор Споменика словачке литературе и научни радник Словачког литерарног завода. Председник Матице словачке др Маријан Гешпер у свом деловању следи личност др Михала Елијаша у области свесловенске идеје и научно-стручне и културне сарадње међу словенским народима и њиховим институцијама.

Живот и дело М. Елијаша представио је и научни радник Словачког литерарног завода Матице словачке, професор, значајан словачки научни радник у области биографистике и културолог др Павол Парењичка. Говорио је о образовању и ерудицији коју је М. Елијаш стекао, представио академска звања и његов педагошки рад, најпре у Комарну, затим на високој школи у Њитри. Затим је говорио о његовом раду у Матици словачкој у областима литературе, архивистике, поменуо је његове бројне радове, као и стручњаке са којима је у области литературе сарађивао. Сагледао је његово дело са високо стручног аспекта и навео његов допринос научном, стручном, али и литерарном и ариivistичком истраживању, као и истраживању у домену културе.

Научни радник Матице словачке, историчар Словачког историјског завода Матице словачке др Јарослав Дуреџ посветио се књижевном стваралаштву и издавачкој делатности М. Елијаша. Он је такође навео и шири контекст везан за његову стваралачку

личност. Почети књижевног стваралаштва везују за рад на Педагошком факултету у Њитри, где се посветио особито словачкој литератури, историји и архивистици. Такође је поменуо његов рад у Литерарном архиву Матице словачке. Посебну пажњу посветио је књигама *Војник у пољу* и *Опис доживљаја Јана Игнатија*, као и објављивању словачких стихова. Како је рекао, књиге је објављивао у бројним издаваштвима, а посветио се оним личностима којима није било посвећивано довољно пажње. Поменуо је књижевно стваралаштво посвећено његовом родном месту Велчице, књигама о породици Елијаш, граду Мартин у којем је живео, његовом раду на књигама Меморандум словачког народа, као и насловима О Матици словачкој и Матици словенских народа, објављеним 1996. године. Најпознатија књига која је утицала на сарадњу словенских матица под називом *Из историје матица словенских народа* објављена је 2010. године. Водитељ В. Комора је затим предао реч Павлу Елијашу који се осврнуо на породична сећања и сећања на рад свог оца, особито она везана за родно место Велчице. У том

смислу представио је и настанак књиге о Велчицама. Присутнима је говорио и о комичним ситуацијама које се у породици препричавају до данас. Вечери су присуствовале и колеге његове супруге Ане Елијашове, посебно професори средњих школа мр Вјера Сабршулова и мр Либушка Пољаскова. Мр Иван Шебо је на жалост био спречен и није учествовао на догађају. В. Сабршулова нагласила је високу ерудицију и широке видике М. Елијаша.

Уследило је свечано откривање портрета др Михала Елијаша. Портрет су открили председник Матице словачке Маријан Гешпер и син М. Елијаша Павол Елијаш. Присутни су у самој завршници вечери имали могућност да погледају изложбу фотографија и књига М. Елијаша у Библиотеци Матице словачке.

Матица словачка и на овај начин чува успомене на личности и на дела њених значајних представника, прегалаца и чиновника словачког народа и његовог културног, литерарног и духовног живота. На тај начин гради поштовање према словачкој култури, науци и националном животу.

Учесници догађаја у част 90. годишњице рођења Михала Елијаша током поздравне речи његовог сина Павла.
Фотографија: Матица словачка

Изложба фотографија и књига Михала Елијаша у читаоници Архива Матице словачке. Фотографија: Матица словачка

С лева на десно: управник Матице словачке М. Смолец, словеначки амбасадор у Словачкој Њ.Е. Станислав Рашчан, научни секретар Матице словачке П. Мадур са историјским омотом Статута Матице словачке, председник Матице словачке М. Гешпер, члан Председништва Матице словачке Љ. Клешњињец и секретар Матице словачке В. Комора након прегледа архивских драгоцености у Архиву Матице словачке. Фотографија: Матица словачка

Словеначки амбасадор у Словачкој посетио Матицу словачку

Јан Семан, секретар Матице словачке, Словачка

Словеначки амбасадор у Словачкој др Станислав Рашчан посетио је дана 9. априла 2024.г. Матицу словачку у Мартину. У У седишту Матице словачке која је уједно и народни споменик културе, сусрео се са председником МС др Маријаном Гешпером и са функционерима Матице. Током посете дискутовали су не само о историјату установе, већ и о актуелним и будућим планираним активностима.

Амбасадор је са великим интересовањем разгледао просторије историјске матичне зграде, као и вредне архивске документе. Међу њима и Статут Матице словачке из 1862. године који је одобрио аустријски цар, чешки и угарски краљ Франц Јозеф Први. Амбасадору смо показали архивске документе и фотографске материјале са акцентом на паралеле између Матице словачке и Матице словеначке. Најстарији документ који потврђује добре пријатељске односе између две матице словенских народа је писмо новоосноване Матице словеначке упућено Матици словачкој дана 17. јула 1864. године, са приложеним статутом Матице словеначке, као и писмена потврда узајамне сарадње, која је уследила као одговор на поздравно писмо Матице словачке од 22. септембра 1863. Матици словеначкој. Међу документима налазимо велики број поздравних писама и телеграма, везаним за разне годишњице и свечаности, затим писма која потврђују поклањање књига између две институције. Архив Матице словачке је место које чува богату кореспонденцију, размену књига и многе друге научне везе које потичу још из 19. века. Након прегледа архива, амбасадор је имао прилику да погледа широку палету матичне издавачке делатности и савремене продукције. Путем кратког историјског документа представили смо богату историју Матице словачке дугу 160 година.

Са председником Матице словачке Маријаном Гешпером смо затим дискутовали о 160. годишњици

оснивања две матице – словачке и словеначке, као и о њиховој богатој сарадњи. Председник Матице словачке напоменуо је значајне историјске и културне везе између Словачке и Словеније, почев од самог назива, затим од временског периода оснивања, сличних државних застава и заједничке Ћирило-методске традиције која је 1863. године била стуб оснивања обе матице. Такође се не смеју заборавити давни заједнички корени из Самовог царства из 623. године које је окупљало претке Словака, Словенаца, Морављана, Чеха и Лужичких Срба. Прошле године обележили смо 1400. годишњицу настанка ове претече државности западних Словена. Током дискусије нагласио је и утицај Јана Колара и Павла Јозефа Шафарика на осниваче Матице словеначке, као и многе друге историјске околности.

Словеначки амбасадор у Словачкој Станислав Рашчан је у пратњи председника Матице словачке Маријана Гешпера погледао издавачку делатност Матице словачке. Фотографија: Матица словачка

Након састанка у Форуму словенских култура. С лева на десно: Петер Швантнер, директорка Форума Андреа Рихтер, Маријан Гешпер, Катарина Коњарикова, Лукаш Перни. Фотографија: Матица словачка

Јединствени пројекат словачко-словеначке историје

Маријан Гешпер – Вилијам Комора – Лукаш Перни, Матица словачка, Словачка

Делегација Матице словачке у саставу председник Матице словачке (МС) Маријан Гешпер, Петер Швантнер, Катарина Коњарикова и Лукаш Перни, боравила је од 3. – 5. децембра 2024.г. у главном граду Словеније Љубљани. Том приликом су посетили значајне словеначке институције са циљем успостављања културне, научне и стручне сарадње. Део делегације посетио је и град Ријека у Хрватској, где је одржана свечаност поводом 30. годишњице оснивања Матице словачке у Ријеци.

Студенти славистике Универзитета у Љубљани имали су могућност да послушају билингвално предавање председника Маријана Гешпера и научног радника Лукаша Перног на тему словеначко-словачких веза. Предавање је одржала и новоименована директорка Музеја за Словаке у иностранству Матице словачке Катарина Коњарикова која се фокусира на тему Словака у Бугарској. Увод у предавање одржао је Јозеф Палај, стручњак из Словачке који предаје на Катедри славистике Филозофског факултета Универзитета у Љубљани. Предавање је било усмерено ка чињеницама везаним за заједничке елементе кроз историју националног препорода. Словенци су независно у односу на Словаке, у једнаком временском периоду, формирали своје националне симболе – заставу, химну, културно-политичке програме, имали су готово као преликане историјске личности, а такође и једнако време настанка Матице, чији су корени утемељени на Ђирило-методским традицијама. Обе Матице су иницирале настанак научних и образовних институција, као што је Универзитет у Љубљани и Словеначка академија наука и уметности (*Slovenska akademija znanosti in umetnosti* – SAZU). Ипак основа свих ових сличности налази се у самом називу Словени, Словен, Словенка, словачки/словенски. У заједничкој старословенској митологији (света гора Триглав, словенско божанство Триглаве) еквивалент је штита Кривањ. Такође Самово царство чинили су преци како Словенаца, тако и Словака.

Један од лајтмотива предавања био је утицај Јана Колара и Павла Јозефа Шафарика на личности словеначког националног препорода, као што је био лингвиста, филолог и политичар Франц Миклошић (1813. – 1891.), који

је за свој рад добио поштовање управо од Шафарика и Палацког. Словеначки писац, историчар и свештеник, један од најзначајнијих чланова Матице словеначке Даворин Трстењак (1817. – 1890.) био је директно под утицајем филозофско-историјских теорија Колара и Шафарика. Утицај су имали и на старије личности, на пример, на оснивача словеначке драме Антона Томажа Линхарта (1756. – 1795.), којег је могуће поредити са словачким драмским писцем Јаном Халупком (1791. – 1871.), даље на Јанеза Светокришког (1772. – 1849.) који се такође као представник словеначког литерарног стваралаштва посветио националном препороду и културном препороду језика у националном покрету. У центру Љубљане налази се велика статуа романтичарског песника Франца Прешерна (1800. – 1849.), аутора химне *Здравица* и симбола поноса словеначке нације. На неки начин Ф. Прешерну може бити еквивалент Људовит Штур или Јанко Краљ. Прешерн је написао *Здравицу* у једнако време када и Јанко Матушка речи словачке националне химне *Nad Tatrou sa blýska*, исте 1844. године. Наредна паралела је настанак словенских застава и грбова, јер су обе нације у свом називу "словенске", обе имају тробојку и слична три планинска врха (Татра, Матра, Фатра односно у Словенији Триглав). Заставу је по први пут у историји у Љубљани подигао Ловро Томан (1827. – 1870.). Његова личност преликана је у личностима као што су били Штур, Хурбан и Хоца који су у истој револуционарној години 1848., направили прототип словачке заставе, у оквиру револуционарних промена и оснивања Словачке народне скупштине 1848. године. Занимљиво је такође, да у процесу кодификације књижевног језика Словенци, једнако као и Словаци, темеље свој књижевни језик на језику који се говорио у централном делу земље. Међутим, Словенци нису имали три таласа националног препорода (Бернолаковци, Свеславје и Штуровци), са разним конфесионалним и политичким расколима, из тог разлога не појављују се екуменске иницијативе као што је то случај у Словачкој. Такође, следећа разлика коју налазимо појављује се у првенству кодификације језика. Примож Трубар је већ 1550.г. написао први словеначки катекизам и превео Нови Закона 1564.г., да је

Марко Похлин превео Библију на словеначки језик (1768.) а прву словеначку граматику је написао Јернеј Копитар 1808.г., док је код Словака кодификација Бернолака настала 1787.г. а Штурова кодификација 1843.г а Хоџовско-Хаталина реформа тек 1851. г. Разлика је и у томе, што Словенци не користе ипсилон, дакле као да се у Словенији није десила реформа слична оној попут Хоџовско-Хаталине.

Готово у исто време настали су Захтеви словачког народа и програм Уједињена Словенија. Обе акције биле су једнако привремено неуспешне, али мотивисале су рађање нових иницијатива које су се појавиле на пример код нас у Меморандуму народа словачког, када је Шћефан Марко Дакснер тражио аутономију, дакле уређивање словачког дистрикта под називом словачка средина. Док је Штур 1845. г. основао Словачке народне новине у Словенији су основане Љубљанске Новике већ 1797. г.

У Љубљани је изузетно признат Иван Хрибар, словеначки политичар, неослависта, дипломата, у неку руку еквивалент Милану Хоџи. Иван Хрибар је заједно са Иваном Тавчарем, водећом личношћу напредне странке и послаником аустријске националне скупштине, основао такође банку и препородио Љубљану након земљотреса.

Такође, ту је личност Јернеја Копитара (1780. – 1844.) који је дао немерљив допринос модернизацији језика, што је у складу са Коларовим идејама о јачању националног идентитета путем језика. Постоје докази да се Копитар два пута сусрео са Шафариком, а међусобно су размењивали писмену кореспонденцију. Не треба заборавити ни на утицај познатог дела *Kћи славе* које је имало утицај на словенски препород у читавом европском контексту.

Колар и Шафарик били су кључне личности у оквиру широког словенског националног препорода који се односио не само на Словаке и Словенце, већ и на Чехе, Србе и Хрвате. Шафарика је могуће схватити као оснивача научне славистике који је научно рефлектован и у западној Европи, као истакнути визионар европске науке. Доказано је, да су Колар и Шафарик имали неоспорни утицај на интелектуалце, уметнике и научнике у готово свим словенским државама, што их сврстава међу европске елите.

Колар и Шафарик су захваљујући филозофском утицају на друштвену и културну сарадњу међу словенским народима, имали директан утицај и на оснивање матица, као јединствених словенских културних установа (сам Шафарик је присуствовао оснивању Матице српске и Матице хрватске, оснивање Матица чешке, словеначке и словачке није доживео). На крају крајева, идеја Колара и Шафарика имала је директан утицај на настанак Чехословачке, али и Југославије, у чијем је саставу била Словенија. Док су се Словенци еманциповали од немачке хегемоније, Словаци су се еманциповали од хегемоније мађарске односно аустријске. Национални препород у Словенији започео је током владавине Наполеона Бонапарте који је омогућио развој образовања на словеначком језику, као и приступ Словенаца политичкој моћи. Због тога су Словенци једини словенски народ који у свом главном граду има изграђен његов споменик у историјско позитивном контексту. Код нас је еквивалент овој ситуацији Јозеф Други који је имао утицај на тзв. Бернолаковце, јер је у оквиру реформи омогућио настанак Генералног семинара. На тим семинарима поникла је идеја кодификације родног језика. Гешпер је у закључку свог предавања навео, да оба народа имају готово идентичан државноправни развојни пут, дакле од народа подређених Аустроугарској моћи, без самоупра-

Председник Матице словачке Маријан Гешпер и амбасадор Словачке републике у Словенији Петер Зелењак. Фотографија: Матица словачка

ве и политичких и социјалних права, све до рађања самоуправа кроз симетричне моделе федерација, у Југославији и Чехословачкој, и затим настанка модерних самосталних држава 90.-их година прошлог века. Ово сагласје и велике сличности настајале су истовремено, готово без узајамне интеракције и потпуно независно једних од других.

Делегација у саставу Гешпер, Швантнер, Коњарикова, Перни учествовала је на састанку посвећеном сарадњи са Форумом словенских култура, на чијем челу је Андреа Рихтер. На састанку је учествовао амбасадор Словачке републике у Словенији Петар Зелењак, као и председник Матице словеначке Алеш Габрич. Резултат састанка је испланиран књижевни пројекат на тему паралела словеначко-словачке историје, такође наставак објављивања књиге *Освајач времена II*, посвећеној другом таласу националног препорода и његовом утицају на словенске државе.

Део делегације је у исто време наставио свој пут у недалеку Ријеку у Хрватској, где је одржана свечаност поводом 30. годишњице оснивања Матице словачке у Ријеци. Матици словачкој је у Ријеци уручено признање за дугогодишњу сарадњу и подршку у раду. Признање је уручила председника МС Ријека Мирослава Гржинић а преузели секретар Матице словачке Вилијам Комора и секретар Младе Матице Лукаш Хављик. На свечаности је учешће узео и Владимир Билек, посланик у хрватском парламенту који је уједно председник Клуба посланика националних мањина у парламенту Републике Хрватске и представник чешке и словачке националне мањине у Хрватској. Вилијам Комора је Матици словачкој у Ријеци предао Сребрну медаљу Матице словачке. Чланови Матице у Ријеци сарађују са хрватским фолклорним ансамблима и просветним радницима, чиме доприносе продубљивању сарадње на нивоу две државе у ширем културном и друштвеном контексту.

Чланови Матице у Љубљани, нагласили су значај организовања Конгреса матица и институција словенских народа који су практично резултат идеја и тежњи Колара и Шафарика о културној сарадњи. Такође је наглашен значај посете представника Матице словачке у Матици српској одржаној у периоду од 13. до 16. новембра 2023 у Новом Саду и Београду. Матица словачка уз своју примарну улогу да развија словачку културу, развија и идеју о културној и научној сарадњи међу словенским народима.

Свечаност сађења липе. Фотографија: Милослав Стрехарски

Матица словачка у Ријеци обележила три деценије рада

Милослав Стрехарски, Матица словачка у Ријеци, Хрватска

Месни огранак Матице словачке (МО МС) у Ријеци основан је 3. децембра 1994. године. Свечана академија поводом 30. годишњице од оснивања одржана је такође 3. децембра у просторијама Удружења италијанске националне мањине *Ђирколо*, у истим просторијама у којима је пре три деценије одржана оснивачка скупштина Матице.

Цењени гости почели су да долазе у седиште наше Матице већ током раног поподнева. На почетку смо се срели у башти нашег дома и у њему посадили липу, симбол словенских народа. Певачка група Словенка која делује при Матици словачкој у Ријеци, а води је Мелита Бахњик, извела је песму *Na Kráľovej holi*. Председница МО МС Мирослава Гржинић нагласила је да су стари Словени живели у липовим гајевима, да су још пре хришћанства уважавали духовност коју је симболизовала липа, те да су били повезани са овим стаблом и у духовном смислу. Липа је била својеврстан храм а Словени су веровали да их баш она штити од муња и громава. Председница је изразила наду, да како ће липа расти тако ће и чланови матице из Ријеке управо у њеним крошњама моћи да потраже хлад током топлих дана. Познати цитат говори: "Цветајућа липа, ти се налазиш у мом целом срцу." Нити Перун неће моћи да погоди са ватреном стрелом!" Као што смо поменули, након говора посађена је липа.

У наставку је представљена изложба под називом *Инспиративни чланови Матице*. Изложбу је припремио Словачки културни центар (СКЦ) у Нашицама, у сарадњи са Матицом словачком из Мартина. Изложба садржи тринаест панела са пропратним текстовима на словачком језику. Изложбу је отворила Мирослава Гржинић а са неколико поздравних речи присутне је поздравио и Вилијам Комора, секретар Матице словачке из Мартина.

Присутни су се затим преместили у просторије

италијанског културног центра Ђирколо, где је у 18.00 часова почео програм свечане академије. Певачка група Словенка интонирала је химне Републике Хрватске и Републике Словачке. Затим је водитељ академије, председник Хрватско-словачке привредне коморе у Словачкој републици, Марио Гржинић позвао присутне да минутом тишине одају пошту свим члановима МО МС у Ријеци који више нису са нама. Посебно се данас сећамо прве председнице МО МС у Ријеци Марте Уремовић, као и дугогодишњег члана Данијела Турчана. Маргита Рекић Гролмус је у то име прочитала своју песму под називом *Наша прича*, посвећену баш овој прилици.

Водитељ је затим направио кратак осврт ка раду МО МС у Ријеци речима: "Поштоване даме и господо, уважени гости, дозволите ми да вам пожелим добродошлицу на свечаној академији поводом 30. годишњице оснивања МО МС у Ријеци. МО МС у Ријеци, основан 3. децембра 1994. године, је данас значајна организација словачког културног живота у Хрватској. Циљ рада је одржавање и развијање словачке културе, језика и традиција између Словака који живе у Хрватској. Током три деценије свога рада, Матица је организовала велики број културних догађаја као што су Дани словачке културе, бројне изложбе, концерте и у великој мери допринела продубљивању односа између словачке и хрватске заједнице".

У наставку програма је водитељ пожелио добродошлицу и значајним гостима: посланику за чешку и словачку националну мањину у Хрватском парламенту Владимиру Билеку, секретару Матице словачке за питања националних мањина и питања Словака у иностранству Вилијаму Комори, саветнику за протокол и међународну сарадњу у приморско-горанској жупанији Доријану Целцеру, хонорарном

конзулу Републике Словачке у Ријеци Зорану Ђуку, председници Градског већа града Ријека Ани Трошељ, потпредседнику Хрватско-словачке привредне коморе у Словачкој Јозефу Кршки, секретару Младе Матице у Словачкој Лукашу Хављуку, председнику Културно-уметничког друштва Шћефањик из Лалића у Србији Душану Парњићком, оперској диви Олги Камиској са супругом Виктором, представницима културних и образовних институција и мањинских удружења у Ријеци и у Приморско-горанској жупанији. Такође је прочитао честитке пристигле из Амбасаде Републике Словачке у Загребу и Канцеларије за Словачке у иностранству из Братиславе са информацијом да њеним представници нису у могућности да учествују на данашњој академији. Телефонским путем је свој изостанак најавио и председник Савеза Словака у Хрватској Мирко Вавра.

Председница је пожелела срдачну добродошлицу свим присутнима на свечаној академији и навела неке од важних чињеница у вези са настанком и радом МО МС Ријека: "Тачно пре 30 година, сrekli смо се у овој сали која је постала место историјског тренутка – оснивања Месног огранка Матице словачке у Ријеци. На оснивачкој скупштини било је уписано 60 чланова, био је то храбар и инспиративан почетак. Идеја да се оснује организација Словака потекла је од Еве Добротове из Словачке а уз подршку њеног супруга Мила. Иако у Ријеци живе Словаци већ од почетка 20. века, можда и раније, тек је њихова иницијатива довела до тога, да поставимо прве темеље наше организације. Први сусрет одржан је у просторијама евангеличке цркве, где се састао скроман број од седам Словака. Сваки од нас је довео своје ближње и на следећем састанку нас је било шеснаест. На првом састанку смо одлучили да ћемо основати Матицу у Ријеци а иницијативу је затим преузео господин Хријешик, заједно са другим члановима. У регистрацији су нам помогли људи са хрватским држављанством, међу њима: Зденко Бахњик, Ана Ђуровић, Андреј Хријешик, Маргита Рекић и Марта Уремовић. Неки од њих су стално међу нама и припада им велика захвалност. Неизмерну подршку нам је од самог почетка пружао град Ријека, друштво Лука Ријека и други донатори, такође и центар Ђирколо. Оснивачка скупштина одржана је 3. децембра 1994. уз учешће представника Савеза Словака из Нашица, члији смо и ми чланови. Током тридесет година постојања, имали смо неколико председника: прва председница била је Марта Уремовић, Матицу је водила 5 година, затим Мирослава Гржинић (осам година), Славко Павловић (две године), Мирослава Гржинић (шест година), Маргита Рекић Гролмусова (две године) и напoкон опет Мирослава Гржинић која је на челу матице задњих седам година. Матица словачка у Ријеци постигла је током три деценије бројне успехе, међутим сусретала се и са бројним изазовима. Ми смо као једна велика породица – понекад нисмо сложни, али увек нађемо пут ка јединству и настављамо даље. Наше активности представљају не само нас и матицу, већ и град Ријеку и Приморско-горанску жупанију, како у Хрватској тако и у иностранству. Са поносом смо представљали нашу заједницу у Италији, Француској, Чешкој, Мађарској, Србији а поготово у Републици Словачкој. Током година смо организовали изложбе, концерте, литерарне вечери и ликовне колоније, курсеве словачког језика и позоришне радионице. Данас имамо фолклорну и певачку групу, а активни смо на гастрономским и фотографским догађајима. Наша највећа манифестација су Дани словачке културе које одржавамо сваке године у јуну, у трајању од три до четири дана. Данашња прослава започела је симболично – сађењем стабла живота – липе,

у Словачком дому на Хостима. Настављамо даље, и то на месту, на којем смо пре тридесет година започели. У суботу вас срдачно позивамо у Чешки дом, приредили смо културни програм Матице и њених пријатеља. Највећи успех је наш Словачки дом који смо купили захваљујући средствима Канцеларије за Словачке у иностранству из Братиславе. Са реконструкцијом су нам финансијски помогли: Савез Словака, Канцеларија за људска права и права националних мањина, Приморско-горанска жупанија и град Ријека. Захваљујући њиховој подршци, ми данас имамо модерне просторије и веома смо захвални због тога. Наша Матица је мост између Словачке и Хрватске. Иако смо бројчано мали, и од центра Словака у Хрватској удаљени 450 километара, наша одлучност је велика и захваљујући њој ми смо радили пуних тридесет година. За крај ми дозволите да се захвалим свим активним члановима који својом енергијом и оданошћу чине наш рад успешним, а такође и онима који је подржавају, како Словаци тако и Хрвати. Посебна захвалност припада свим нашим донаторима, спонзорима и партнерима; граду Ријека, Приморско-горанској жупанији, Савезу Словака, Канцеларији за Словачке у иностранству, Савету за националне мањине и господину Владимиру Билеку. Захваљујем се свима који су стајали уз нас, подржавали наше идеје и допринели томе да данас прославимо тридесет година рада. Желим вам пријатно вече и надам се да ћемо заједнички прославити овај наш посебан свечани дан".

Након говора је певачка група Словенка интерпретирала две родољубиве песме: *Slovensko moje, otcina moja* и *Po nábreží, koník beží*.

Вилијам Комора је уручио Сребрну медаљу Матице словачке са ликовима Шћефана Мојзеса и Карола Кузмањија, а присутне је поздравео речима: "Веома се радујемо да Матица словачка у Ријеци и даље просперира и наставља да буде важан мост између Словачке и Хрватске. Радујемо се новим заједничким активностима и дугогодишњој сарадњи. Како је рекао први председник Матице словачке бискуп Шћефан Мојзес: *Ко год о народу словачком добро мисли, њему до опстанка, јачања и процвата Матице словачке мора да је стало!* Верујемо да би данас био поносан на рад Матице словачке у Ријеци који траје већ тридесет година". Дивним речима присутне је поздравео и Владимир Билек: "Матица словачка у Ријеци је бисер међу матицама, јер иако је теже радити због удаљености од центра у Нашицама, она те препреке успешно савладава и за то је потребно одати јој поштовање". Ана Трошељева је нагласила: "Ваше ангажовање у заштити и промоцији словачке културе, језика и традиција путем организовања бројних догађаја, и путем учешћа на догађајима, је наш град, који је одувек био поносан на своју мултикултуралност, постао богатији. Круна свега тога је отварање Словачког дома пре три године који представља симбол ваше пожртвованости и јединства, као и простор у којем се развијају добре идеје и пројекти" и пожелела у име Града Ријека још успешнији рад у наредним деценијама. Председница је заслужним чланова уручила Признање за дугогодишњи пожртвовани рад, подршку и помоћ у делатности у очувању и презентовању језика, обичаја и националног идентитета Словака у Хрватској и у иностранству.

Програм је настављен извођењем дела оперне диве Хрватског националног позоришта у Ријеци Олге Каминскове која је извела три композиције: Аве Марија Ђулија Качинија, Серенаду Јосипа Хацеа и украјинску песму Месеџ на небу. Током трајања програма је у позадини презентована видео пројекција са фотографијама које бележе тридесетогодишњи рад Матице словачке у Ријеци.

На планини Бабиа. Фотографија: Матица словачка

Словачки национални успон на планину Бабиа и у духу словенства

Вилијам Комора, секретар Матице словачке, Словачка

Пети по реду национални успон на планину Бабиа организовало је ове године Удружење Словака у Пољској. Успон је организован задњег дана августа, у оквиру 31. Дана словачке културе у Малопољској. Догађај је окупио бројне госте и одржан је на високом нивоу, одлично је био пропраћен и од стране медија и јавности.

Удружење Словака у Пољској вредно је дивљења и признања за свој рад на неговању и развоју словачке националне свести словачке националне мањине са територије северног Спиша и горње Ораве. На догађају на планини Бабиа окупио се велики број младих Словака из Пољске а учешће су узели и други туристи из Словачке и Пољске, као и Пољаци. Учесници су на самом врху планине отпевали химну Републике Словачке *Nad tatrou sa blýska* коју је, у неку руку симболично, пре 180. година написао Јанко Матушка, чији су корени из Долног Кубина. Током силаска са планине Бабиа учесници су у Стањцовој у Великој Липници, смештеној у делу горње Ораве која од 1924. године припада Пољској, отворили изложбу Матице словачке под називом *Поруке генерације Штуроваца*. Секретар Матице словачке за питања националних мањина и организације Словака у иностранству Вилијам Комора је изложбу свечано отворио. Говорио је о Људевиту Штуру, Јанку Матушки и о другим личностима, подсетио је присутне на овогодишњи програм Матице словачке посвећен Ањички Хурбановој рођеној Јурковичовој. Затим је представио нову директорку Издаваштва Матице словачке Ингрид Мајерикову и захвалио јој се за представљену изложбу и презентацију књига Матице словачке. Такође се захвалио Удру-

жењу Словака у Пољској и његовом челнику, генералном секретару Људомиру Молиторису, за све што раде за словенску браћу и сестре. Овај диван догађај пробудио је наду за словачки народ, за Словаке у Пољској, као и за Словаке из Словачке. Словаци су славили своју националност, свој језик и властиту словачку културу.

У ширем контексту је догађај имао и димензију свесловенске сарадње, јер наша словачка браћа живе на северној Орави и Спишу заједно са пољским народом.

Део учесника са дипломама за учешће. Фотографија: Матица словачка

Ловро Томан, председник Матице словеначке 1865. – 1868.
Фотографија: Матица словеначка

Фран Левец, председник Матице словеначке 1893. – 1907.
Фотографија: Матица словеначка

Матица словеначка (кратак историјат)

Припремио: Петер Швантнер, секретар Матице словачке, Словачка

Матица словеначка која на словеначком језику има назив словенска, спада у породицу словенских матица, по чијем узору је и сама настала. Њен настанак био је дуг и трајао је две деценије унутар сложених унутрашњополитичких и културних околности. Први покушај оснивања везује се за Антона Мартина Сломшека, касније бискупа, године 1845. Главна улога Матице требала је да буде објављивање јефтиних словеначких издања која би спајала све Словенце и водила их ка љубави према народу и духовно формирала. Надлежна управа је без икаквог образложења Сломшеков предлог одбила.

Револуционарне 1848. године су и Словенци испољили пораст националне свести и идеја формирања Матице је поново оживела. Иницијатор оснивања Матице у том периоду био је Ј. Шубиц. У часопису НОВИЦЕ 1850. године је њену улогу описао као "издавачко друштво за вишу литературу". Његов предлог оспоравали су многи значајни Словенци – власник и уредник часописа Новице др Блејвајс, професор Антон Јанежиц и други – тврдећи да за изградњу квалитетног издавачког друштва не постоје довољни људски и материјални ресурси. Јанежиц и Ајншпилер су образлагали своје тврдње и тиме, да је за објављивање "више литературе" најпре неопходно извршити језичку реформу, уз увођење илирске језичке мешавине. Истини за вољу, главни разлог таквог њиховог става било је одбијање посебне словеначке матице и заговарање уједињене југословенске матице. Свест о потреби издавачког литерарног друштва је код њих постојала, али уместо националног предлагали су оснивање општег, једноставног литерарног друштва, са циљем подршке у објављивању популарне народне литературе. Такво друштво имало би за циљ да образује једноставне људе, да подржи домаћу литературу и да новчано помаже писце. Њихов предлог наишао је на одобрење и код присталица Матице, на пример код А. М. Сломше-

ка. Према узору на чешко Друштво св. Јана Непомука, основали су друштво МОХОРЈЕВА ДРУЖБА, које је код Словенаца доживело успех, издања су била популарна, пре првог светског рата је друштво имало око осамдесет хиљада читалаца.

Идеју оснивања матице поново је 1860. године оживео Рус – словенофил Иван Аксаков. Током свог путовања у Словенију, убеђивао је личности са израженим националним осећањем, да оснују Матицу као научно друштво. Он је такође обећао да ће овом друштву из Москве слати књиге које се тамо објављују. У то време су и Новице објављивале текстове о потреби националног освешћивања и неминовности да Словенци наступају као самосталан јединствен народ. Аутор тих текстова био је Фердо Кочевар-Завчанин који је предлагао да се новац неопходан за оснивање и рад Матице словеначке узме из збирке за споменик Валентину Воднику и да се на тај начин "великој личности изгради најлепши споменик". Предлог је одбијен због великог супротстављања Јанежице и његових присталица који су настојали да словеначке научнике учлане у Југословенску академију и заговарали су потребу да се словеначки учењаци пишу илирским – хрватским језиком.

За успостављање Матице словеначке се пресудном показала хиљадита годишњица доласка словенских апостола св. Ђирила и Методија – идентично као и у случају Матице словачке. Од јануара 1863. у Љубљани је почео да излази нови политички лист НАПРЕЈ. Дана 8. марта 1863. године је у Љубљанској читаоници одржана свечана беседа коју можемо сматрати за неслужбени дан оснивања Матице словеначке. Најме, са беседе је произишао проглас који је формулисао др Блејвајс: "Словеначка матица тако дуго очекивана а нашој литератури тако неопходна, устани и буди вечна успомена на данашњи празник". Матица је била схватана не само као литерарно, већ и као друштво националне презентације. Ловро Томан је с тим у вези говорио: "Ми, Словенци не

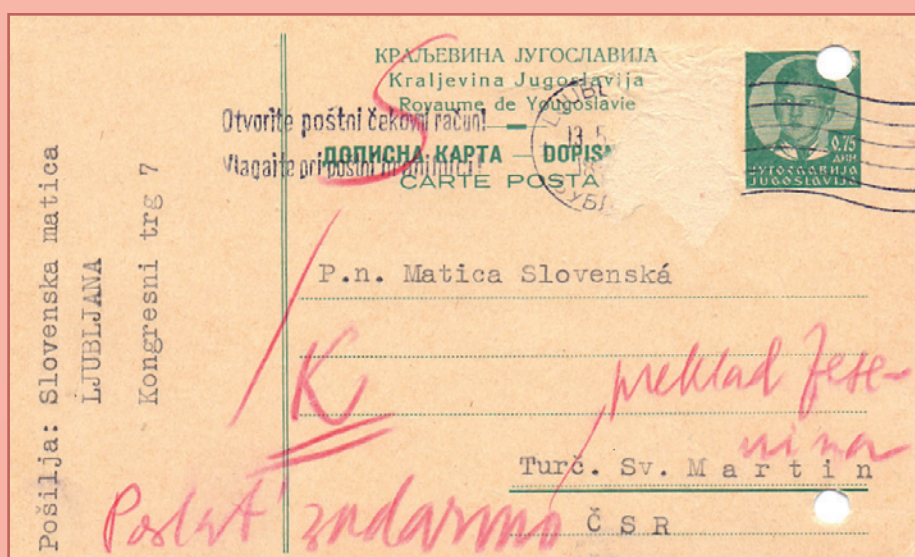
желимо да нестане, ми желимо да живимо, да будемо јачи и равноправни са другим народима”.

Најјаче се током припреме Матице ангажовао Франђишек Левстик. Међу дародавцима био је и бискуп Јосиф Јурај Штросмајер, мецена словеначке литературе и културе који је Матици поконио хиљаду златника. Влада је усвојила Статут Матице словеначке 4. фебруара 1864. године. Матица словеначка била је литерарно друштво чији је главни циљ био ширење културе путем објављивања књига. Матица словеначка, слично као и Матица словачка, и друге матице, није имала своје месне организације – влада није дозволила њихово организовање и због тога су у појединим местима и селима радили њени повереници који су одржавали и успостављали контакте са члановима. За првог председника именован је Антон Зоис који је због лошег здравственог стања дао оставку а на ову функцију именован је Ловро Томан.

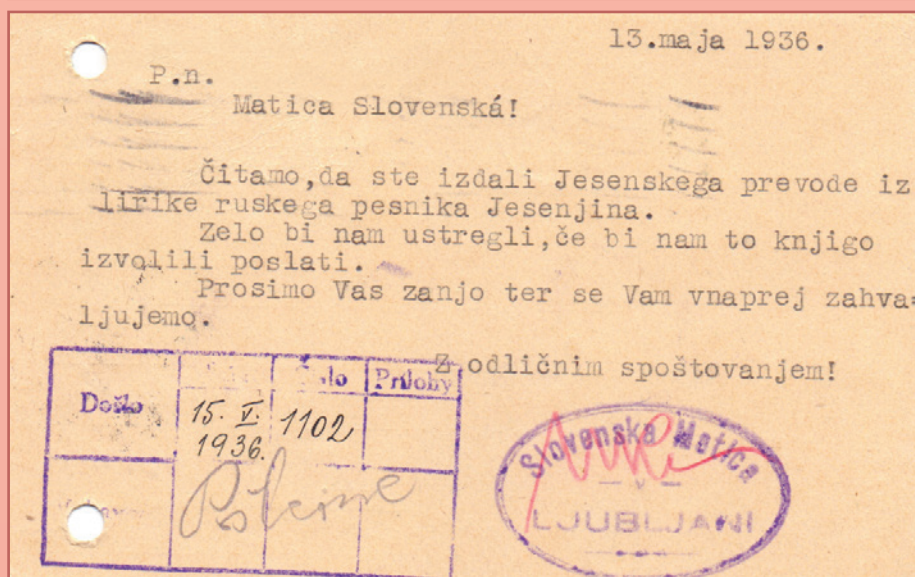
Матица је одмах након формирања почела да пуни своју главну улогу – почела је да објављује научну, популарну и поучну литературу. Прве године успела је да објави календар а затим је почела да објављује ЛЕТОПИС. За “златну еру” Матице словеначке сматрају се године на челу са председником Францом Левецом (1893. – 1907.) и председником Антоном Меликом (1950. – 1960). До 1918. године представљала је средишњу културну институцију у Словенији која је реаговала на културна и политичка дешавања у држави. Постепено је неке од функција

делегирала новооснованим институцијама – универзитету и академији. За Универзитет у Љубљани сакупила је велику библиотеку а након оснивања Словеначке академије наука (1938. г.) променила је своје усмерење и издавачку орјентацију. Након рата обновила је своју делатност по питању издаваштва и културно-просветне делатности. Позитивно је била разрешена дилема шта са Матицом која је према неким појединцима била “конзервативна” институција. Безрезервно је прихваћен став – Матицу треба одржати и развијати!

Почев од 1978. године Матица је са својим члановима комуницирала путем гласника Гласник Матице словеначке (ГЛАСНИК СЛОВЕНСКЕ МАТИЦЕ) који се штампа и у данашње време. Матица словеначка преживела је све промене. И након друштвених промена 1990. године она је остала научно и издавачко друштво. За разлику од Матице словачке, Матица словеначка нема месне огранке. Бави се проблематиком друштвених и природних наука и има изражену националну и словенску орјентацију. Матица словеначка је од свог оснивања сарађивала са словенским матицама и са другим културним и научним друштвима. Веома интензивна у прошлости, као и данас, била је сарадња са Матицом словачком у Мартину. Ова сарадња обухвата размену књига и часописа, радне и службене посете, чланство и часно чланство појединих функционера матица. Данас је председник Матице словеначке академик проф. Алеш Габрич.

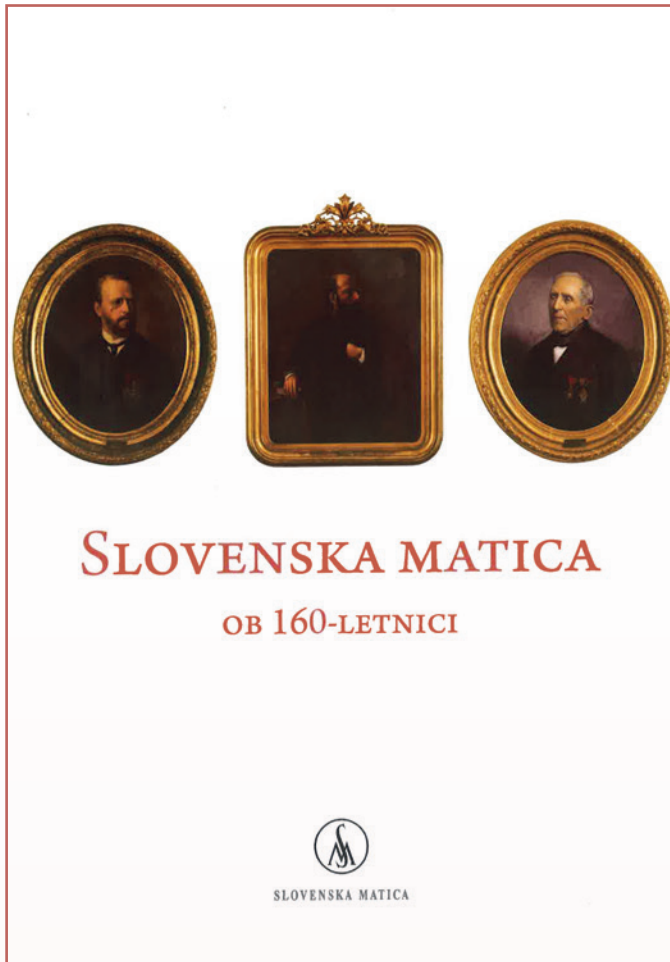

Извор:
Михал Елијаш.
Из историје
словенских народа
(2010.)

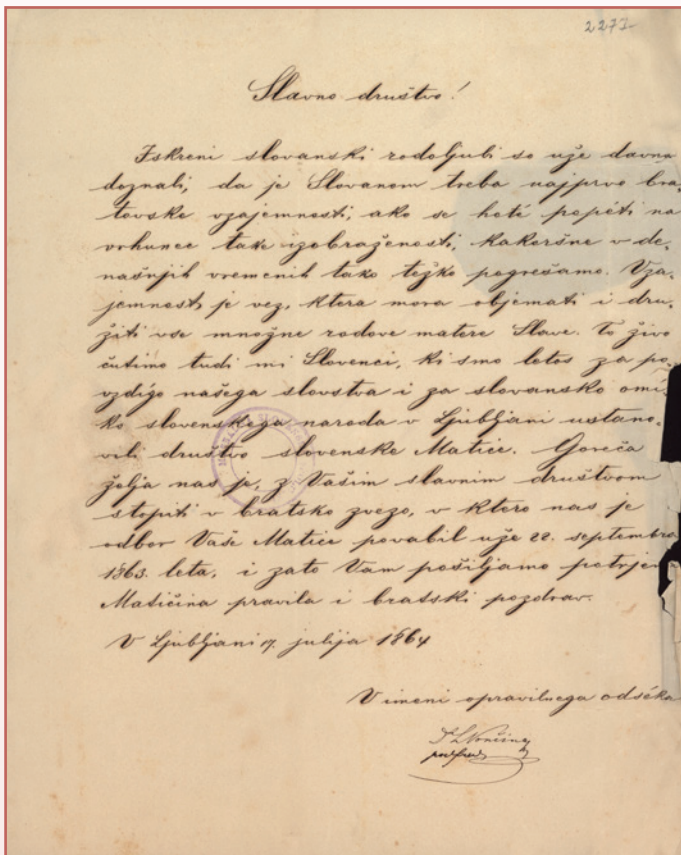

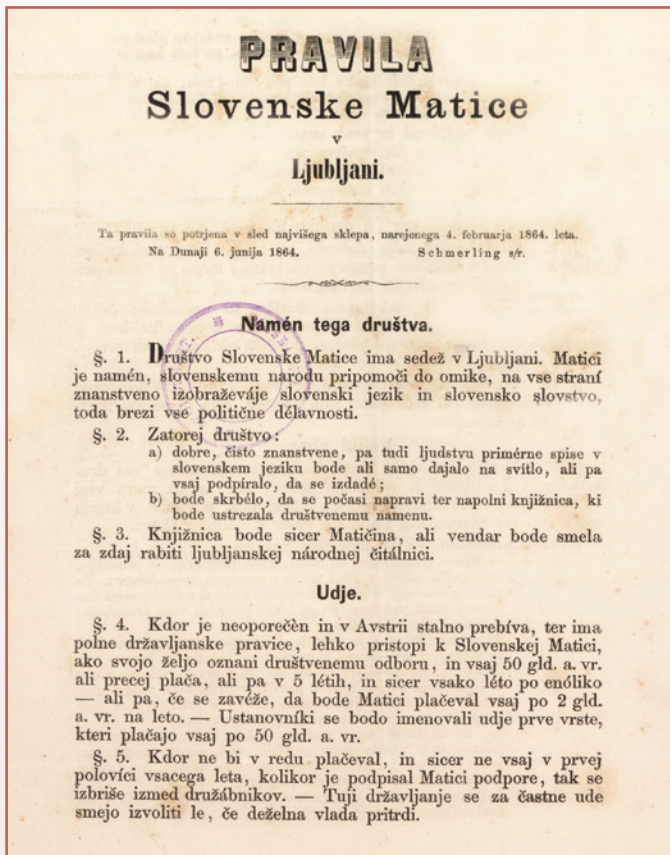
Антон Мелик, председник Матице словеначке 1950. – 1966.
Фотографија: Матица словеначка

Омот Споменнице објављене поводом 160. годишњице оснивања Матице словеначке

Писмо новоосноване Матице словеначке Матици словачкој од дана 17. јуна 1864. г. са приложеним Статутом Матице словеначке и сагласним ставом, да прихвата сарадњу понуђену од стране Матице словачке од дана 22. септембра 1863. г.
Фотографија: Матица словачка

PRAVILA Slovenske Matice v Ljubljani.

Ta pravila so potrjena v sled najvišjega sklepa, narejenega 4. februarja 1864. leta.
Na Dunaji 6. junija 1864. Schmerling vfr.

Namén tega društva.

- §. 1. Društvo Slovenske Matice ima sedež v Ljubljani. Matici je namén, slovenskemu narodu pripomoči do omike, na vse stran znanstveno izobraževaje slovenski jezik in slovensko slovstvo, toda brez vse politične délatnosti.
- §. 2. Zatorej društvo:
- a) dobre, čisto znanstvene, pa tudi ljudstvu primérne spise v slovenskem jeziku bode ali samo dajalo na svitlo, ali pa vsaj podpiralo, da se izdadé;
 - b) bode skrbelo, da se počasi napravi ter napolni knjižnica, ki bode ustrezala društvenemu namenu.
- §. 3. Knjižnica bode sicer Maticina, ali vendar bode smela za zdaj rabiti ljubljanskej národnej čitálnici.

Udje.

- §. 4. Kdor je neoporečen in v Avstrii stalno prebiva, ter ima polne državljanske pravice, lahko pristopi k Slovenskej Matici, ako svojo željo oznaui društvenemu odboru, in vsaj 50 gld. a. vr. ali precej plača, ali pa v 5 létih, in sicer vsako léto po enólíko — ali pa, če se zavéže, da bode Matici plačeval vsaj po 2 gld. a. vr. na leto. — Ustanovniki se bodo imenovali udje prve vrste, kateri plačajo vsaj po 50 gld. a. vr.
- §. 5. Kdor ne bi v redú plačeval, in sicer ne vsaj v prvej polovici vsacega leta, kolikor je podpisal Matici podpore, tak se izbríše izmed družábnikov. — Tuji državljanje se za částne ude smejo izvoliti le, če deželna vlada pritrdi.

Прва страна Статута Матице словеначке.
Фотографија: Матица словачка

Битка на Косовом пољу, Адам Стефановић, 1870. г. Извор: интернет

Словенска породица и данашње време, 2. део

Јозеф Сипко, Прешовски универзитет у Прешову, Словачка

Срби и њихова судбина

Деведесетих година прошлог века у Југославији се водио рат а махом прозападни медији су због тога кривили пре свега Србе. НАТО алијанса је 1999. године без дозволе Уједињених нација, и кршећи међународно право, 78 дана бомбардовала Србију и њен главни град Београд, при чему је неколико хиљада грађана Србије погинуло. Прозападна пропаганда је код нас тврдила, у складу са горе наведеним, да је бомбардовање Србије било мање зло. Чак штавише, појавиле су се тврдње да се радило о хуманитарном бомбардовању. Имао сам прилику да се лично уверим у резултате тог бомбардовања у Београду. Касније су поједине представнике Србије извели пред Међународни суд у Хагу, неки од њих су трагично и под неразјашњеним околностима умрли или извршили самоубиство. Међутим, када је тадашњи тужилац наведеног суда Карла Дел Понте написала књигу о злочинима локалних Албанаца против Срба, при чему је директно оптужила каснијег председника владе, па затим председника Косова, Тачија за злочине против човечности, на Западу се то уопште није узимало у обзир. Тек у задње време је против њега покренут кривичноправни поступак, јер је Тачи заједно са својим присталицама убијао младе Србе и трговао са њиховим органима. Срби у помињаном рату сличне злочине не носе на својој савести. За време поменутог бомбардовања Србије испољили су свој понос и несвакидашњу храброст. У Београду до данас стоје руине зграда које су уништене током бомбардовања а између осталих, у рушевинама се налази и трећина зграда Српске телевизије након што је била мета америчке ракете. У тим рушевинама погинуло је двадесет њених радника. О тој чињеници

у нашим медијима нисам пронашао нити један помен. Када сам питао локално становништво Београда како то, да током бомбардовања њиховог главног града нису били уништени мостови преко реке Саве, добио сам следећи одговор: "Када су се чуле сирене, на хиљаде махом младих Срба похватало се за руке, изашло на мостове и певало српске песме. Американци се нису усудили да их бомбардују".

У овом херојском чину особито младих Срба се ваљда најизразитије испољила етимологија речи Србин – једна од верзија га објашњава као срдит. Своју храброст и срдитост Срби су на крају крајева показали много пута у својој историји. Када је почела најезда Османлија на Балкан, овдашњи Словени су саставили српско-босанско-бугарску коалицију и у бици код Плочника над Топлицом надјачали Турке. Турци су након тога организовали велику армију против које су се практично Срби као први супротставили са својим кнезом Димитријем 28. јуна 1389. у чувеној Бици на Косовом пољу када је велика већина од њих на челу са својим кнезом погинула. О току и значају ове битке говори и чињеница да је у њој погинуо и султан Мурат Први. Вођство је преузео његов син Бајазит Први а Турци су успели да победе, што је имало далекосежне последице за читав Балкан. Типично за тадашња дешавања на Косовом пољу било је понашање угарског краља Жигмунда Луксембуршког који уместо тога да прибегне Србима у помоћ, он их је напао са севера, чиме је запечатио судбину хришћанске Србије на неколико векова. Турци су немилосрдно покосили читаво српско племство (Слобода, 2021, стр. 92). Ова надмена и кратковида политика угарског краља Жигмунда према православним јужним Словенима имала је свој наставак у многим другим догађајима,

Споменик на месту битке код Косовог поља. Извор: интернет

особито у јужној и источној Европи, што су осетили поготово народи православне вероисповести још и у 20. веку. Високу цену су платили и други становници Угарске, када су Турци опљачкали 1541. године Будим а велики део Угарске прикључили своје царству. Тешке последице турске окупације осетили су јужни региони данашње Словачке. Управо из тог раздобља потиче и изрека: Гори потурица од Турчина. Турци су 1683. године опколили чак и Беч, међутим захваљујући пољским војницима предвођеним краљем Јаном Собјеским, главни гард Хабсбуршке монархије успешно је сачуван.

Срби дан данас осећају велику неправду због тога што им је Запад отео свето Косово и омогућио стварање друге албанске државе у Европи. На територији данашњег Косова се налази друга највећа америчка војна база у Европи – дакле на територији бивше Југославије на којој, за време њеног трајања, никаквих туђих војски није било. Косово поље је аналогно руском легендарном месту на којем се десио сличан бој за Словене 1380. године – Битка на Куликовом пољу, у којој су Руси поразили Татаре, укључујући западне плаћенике који су их подржавали. О несагледивом значају победе у Куликовској бици у новије време, налазимо и следеће асоцијације: Корени Велике Победе у периоду од 1941. г. до 1945. г. сежу до Куликовог поља. Куликовска битка је вредносно веома јако повезана са легендарним личностима као што су: Димитриј Донској и Андреј Пересвет. А то се може такође рећи и за Косово поље које је Запад откинуо од Србије.

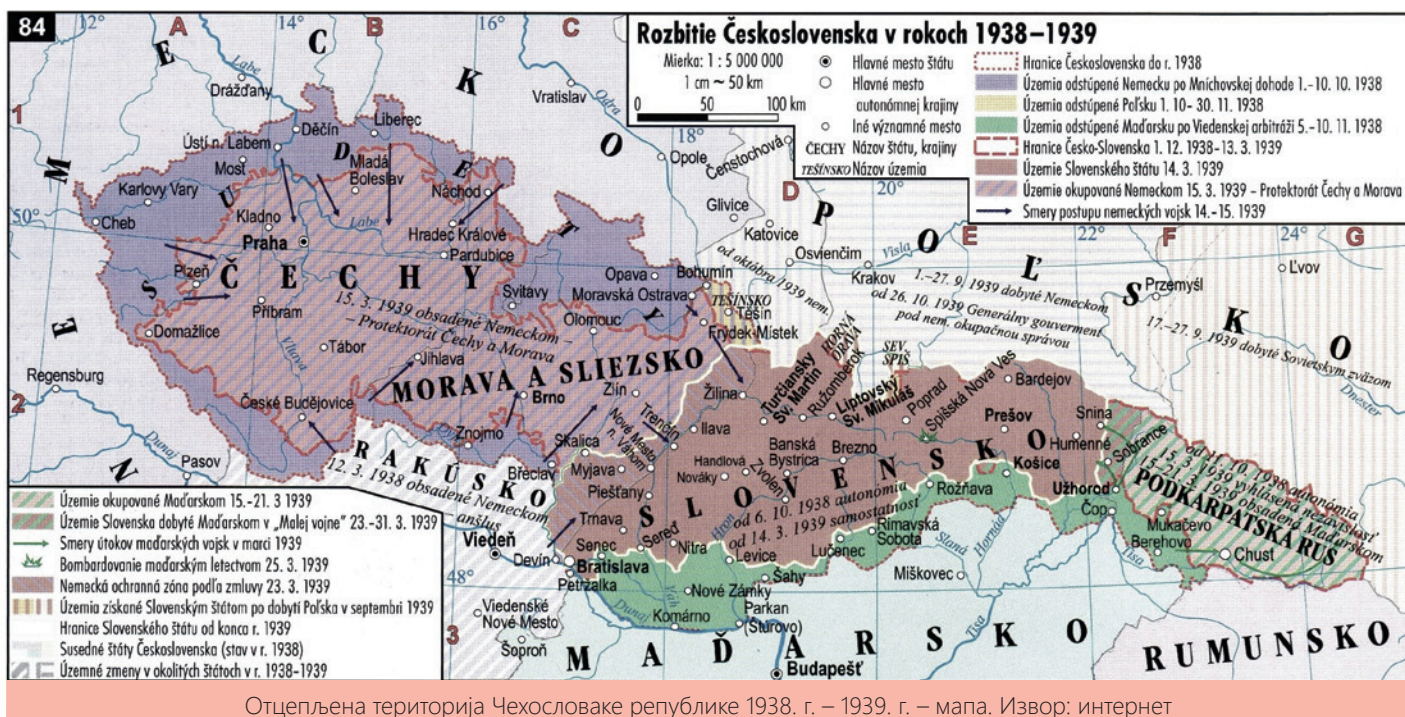
Русима је наведен легендарни град остао, али Србима су не мање легендарну земљу заузели Антисловени. Та чињеница приписује се некадашњем председнику Сједињених Америчких Држава Билу Клинтону и његовој министарки иностраних послова Медлин Олбрајт (њен отац је пре Другог светског рата био чехословачки амбасадор у Југославији), чије фирме су у "албанском" Косову зарадиле читаво богатство. Наведени западни политичари су крајем 20.

и почетком 21. века спречили истрагу свих догађаја о којима у својој књизи пише Карла Дел Понте. С обзиром на то, да Клинтон нити Олбрајтова немају никакав политички уплив на светску сцену, у одређеном смислу су поновљени покушаји да се истраже злочини Тачија и његових присталица, те се он (Тачи) одрекао своје највише функције. Догађаји око Косова, данас друге албанске државе у Европи (!) јасан су пример анти-словенске политике савремене политичке елите Запада. Ради се о наставку анти-словенске политике из претходног периода. Ова анти-словенска политика Запада је дугорочна, подвлачим, уз помоћ наших савремених потурица. Југословени су за време другог светског рата створили највећи партизански покрет против Немаца, на чијем челу је био Јосип Броз Тито (отац Хрват Фрањо Броз а мајка Словенка Марија, рођена Јавершек). Немци су уз велике напоре покушавали да тзв. Титовце слоде, али захваљујући храбрости и јунаштву југословенских партизана, то им није пошло за руком. Дошло је до великог војног сукоба који је у историји Другог светског рата остао упамћен као Битка на Неретви. О овој јуначкој епопеји снимљен је 1969. године копродукциони филм у којем је главну улогу играо познати амерички глумца Јул Бринер, али у филму се појављују и други значајни инострани глумци попут Франка Нера, Орсона Велса, Харди Кригера, Курта Лиргенса и Сергеја Бондарчука. Специјалне немачке диверзантске јединице које је предводио чувени О. Скорзени (прославио се отмицом Мусолинија из заробљеништва), покушавале су да га отму, али захваљујући посвећености једноставних југословенских партизана је Тито спасен. Као председника Савеза комуниста Југославије и председника Југославије, њега су након рата уз највише почести дочекивали представници Русије, Америке, Кине, Индије и других држава, посебно у несврстаним земљама. Док је Јосип Броз Тито био жив, живела је и Југославија која је за време хладног рата била од велике важности. Након распада Југославије, започет је рат у којем се расејала национална мржња на свим нивоима.

Срби до данашњег дана осећају истинску неправду због тога како "заштитници људских права" приступају

Димитриј Донски у бици на Куликовом пољу, Адолф Ивон, слика из 1859. г. Извор: интернет

Отцелъена територија Чехословачке републике 1938. г. – 1939. г. – мапа. Извор: интернет

према жртвима Другог светског рата. Најтрагичнија судбина задесила је Србе у концентрационом логору у хрватском Јасеновцу који су основали Немци у тзв. Независној држави Хрватској у августу 1941. г., када је на зверски начин убијено на стотине хиљада људи, особито Срба, уз њих и Јевреја, Рома и Хрвата антифашиста. Наводе се разни бројеви о убијеним жртвима а предводници ових зверстава били су Немци и њихови колаборанти фашисти, тзв. усташе. Један од команданата концентрационог логора у Јасеновцу био је некадашњи језуитски свештеник – присталица Усташа! Неки историчари наводе и број жртава: више од милион људи. За разлику од Освјенцима у којем су људе ликвидирали у плинским коморама, у Јасеновцу су своје жртве усташе “потурице” убијали специјалним ножевима тзв. “србосецима”. Неки фрагменти ових злочина имају ђаволско лице. О овом расистичком геноциду се код нас не говори а многи наши људи, и грађани других словенских држава, за злочине у Јасеновцу никада нису чули. Једнако као што нису чули о злочинима против Срба деведесетих година прошлог века. Током боравка у Београду на међународној конференцији Русиста 2009. године, три пута су нас зауставили локални грађани када су чули да смо из Словачке: “Ви сте наши пријатељи, ви нисте признали Косово” – и уследила је част. Један таксиста нас је одвезао до београдског стадиона на којем су наши фудбалери 1976. године узели титулу првака Европе, када су у финалу поразили тадашње прваке света – Немце. Многи Срби се сећају овог нашег успеха са великом радошћу а тадашњу победу Чехословачке су доживљавали као своју.

Са сличним успоменама о српском пријатељству и гостопримству Срба могло би се писати много. Мој деда, мој отац, његова браћа и други моји рођаци су дуги низ година одлазили у Србију, а касније у Југославију, као клонфери, и о словенском осећању Срба сачували су најлепше успомене за цео живот. О томе пише русински аутор Кинђа (2019.) који је у Србију одлазио као клонфер од своје тринаесте године. Неретко су наши клонфери по повратку у своју домовину певали српске народне песме. Данас, захваљујући ТВ Фолклорика, имамо могућност да упознамо националну културу Словака који живе међу

Србима већ готово три стотине година. Са сигурношћу се може констатовати, да се нигде на свету словачка култура није сачувала у тако изворном стању, као што је то случај у Србији. Старе словачке народне песме, аутентичан словачки језик, дивне народне ношње и многе животне приче наших Словака у српској Војводини, сачуване су у великој мери захваљујући томе да се Срби према њима понашају такорећи братски. То су потврдили и њихови представници у културном програму *Земља пева* Словачке радио-телевизије.

Минхен и судбина Словена

Још за време Прве чехословачке републике (1918.г. – 1939.г.), Југославија је била наш најближи савезник. Заједно са Румунијом ове су три државе чиниле савезнички блок под називом Мала Антанта. Издали су нас наши западњачки “савезници” и препустили наше државе фашистичкој Немачкој. Највиши представници Велике Британије, Француске, Италије и Немачке приморали су чехословачку Владу да препусти Судете Трећем Рајху. Тадашњи британски председник Невил Чемберлен је на лондонском аеродрому показивао Минхенски споразум и говорио, да је мир у Европи за следећи педесет година сачуван. Други светски рат започео је за непуних годину дана! Хитлеру и његовим присталицама придружила се Пољска и Мађарска, дакле наше најближе комшије. У овом контексту нужно је рећи, да је Минхенски споразум, или Минхенска издаја од 29. – 30. септембра 1938. године спроведена захваљујући овим државама. Краљевина Мађарска је као награду добила јужну Словачку, након тзв. Бечке арбитраже одржане 2. новембра 1938. г. а Пољска је добила чешки део Ђешинска, као и део северне Ораве и Спиша у Словачкој. Да ли је то помогло? О затуцаности тадашњих елита говори чињеница, да је Хитлер поводом Минхенског споразума предложен за Нобелову награду за мир! За мање од годину дана су 1. септембра 1939. године Немци напали Пољску, што је и официјелни почетак Другог светског рата у којем је страдало око 6 милиона грађана Пољске. Немачки план је био да пољски словенски народ униште као први, а водећи чиниоци то чак нису ни сакривали. Карл Херман Франк, тадашњи главни представник немачке окупационе снаге у Пољској, са седиштем у краљевској палати Вавел у

С лева на десно: Невил Чемберлен, Едвард Даладир, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини и Галеазо Чиано пред потписивање Минхенског споразума. Фотографија: интернет

Кракову, већ је током окупације реализовао геноцид Пољака. О томе је директно говорио и његов син након завршетка рата у ТВ документу Пројекат нацизма (Чешка ТВ 9.2.2021.г.). Наведене успомене Франка млађег су веома јасне. Он у једном тренутку описује како се његова мајка надмено и окротно понашала према Пољацима. Једном приликом је ударила локалну продавачицу, одмах након тога је узела скупу хаљину и за њу платила симболичну цену. Друга његова успомена везана је за то, како је његов старији син упитао оца К.Х. Франка: "Какви су ово лешеви испод замка Вавел?" Отац се тако наљутио да је својим синовима забранио да говоре о тим темама – дакле о масовном убијању Пољака. Напомињем да се ради о успоменама сина ратног злочинца К.Х. Франка који је након рата у Норинбершком процесу осуђен на смртну казну, иако се као једини од свих немачких ратних злочинаца у неку руку покајао и признао злочине које су Немци током Другог светског рата извршили. Неопходно је понављати, да су пољске политичке елите пред рат уско сарађивале са фашистичком Немачком. На пољском краљевском замку Вавел је уз друге значајне личности Пољске сахрањен и пољски предратни вођа Јозеф Клемен Пилсудски. Маршалу Пилсудском је почаст након његове смрти 1936. г. одао и сам Адолф Хитлер који је у Берлину учествовао на помен обреду, поред симболичног ковчега прекривеног пољском заставом и орлом на њој. Чињеница о сарадњи пољске државе са хитлеровском Немачком још пре Другог светског рата нам много говори о веома трагичним последицама за саме Пољаке и остале Словене. Седамдесетих година прошлог века, током посете Варшави, као студентима су нам пољски водичи показивали места на којима

су Немци масовно стрељали Пољаке – на улицама Варшаве коју су на крају практично уништили. Тих година, Немци су сурово прогањали и обичан народ у пољским руралним срединама. Један старији Пољак се сећа тог периода на следећи начин: ако нису били испуњени прописани бројеви пољопривредних давања, или уколико је постојало сакривено гајење домаћих животиња, за то се ишло у Освјенчим. Грађани Пољске су током ратних година били сурово прогањани а пре свега то се односило на пољску интелигенцију коју су Немци у словенским државама планирали да ликвидирају већ у старту своје политике геноцида. На пример, надарене раднике Јагелонског универзитета у Кракову сазвали су на јавно окупљање и одатле су их директно одвели у концентрационе логоре из којих се многи више никад нису вратили.

Наведени фрагменти трагичних судбина Словена, као директна последица Минхенског споразума, недвосмислено сведоче о дуготрајном надређеном односу Запада према нама. Хитлер је имао своје поклонике у највишим круговима, особито британске елите, на његовој страни је био и брат тадашњег енглеског краља. Ради се дакле о приказу вишестолетне тенденције ових кругова, који намећу своју западњачку доминацију. Хоће ли се створити словенска узајамност? Наши давни непријатељи настављају са дугорочним напорима да разбију словенски свет при чему знају, да је највећа препрека у тим њиховим напорима Русија. Наравно да о тим својим интересима не говоре јавно, али путем низа рафинисаних метода они своје властите анти-словенске намере теже да постигну готово непрестано. Пре свега, успешни су у томе да изолују Русију од осталог словенског света. У нашим

медијима практично нећемо наћи ни једну позитивну информацију о Русији, управо супротно, најчешће нам се нуде само негативни подаци. Када су се у Словачкој припремали концерти Ансамбла Александров на Радио-телевизији Словачке су пуштане рекламе о њиховим наступима, и те рекламе су телевизији доносиле велике зараде. Међутим, од укупно осам одржаних концерата, телевизија није пустила нити један кадар, нити је о томе постојала било каква вест. При чему је њихове наступе, за које је било јако тешко добити слободну улазницу, посетило десетине хиљада наших грађана. Додуше, сви догађаји са словенском тематиком су од стране медија игнорисани, јер је већина њих у власништву прозападних група олигарха. У разним медијским наступима понеки "стручњаци" (међу њима су и бивши радници завода марксизма-лењинизма) упозоравају на "руске манипулације" и на руски утицај на јавно мњење. Довољно је погледати недељни преглед телевизијских програма и сабрати руске и западњачке програме! На појединим телевизијским каналима током 24 сата наћи ћемо и двадесет америчких и западњачких филмова, међу којима доминирају трилери и друге назовимо антикултурне продукције односно продукције смрти, како их називају поједини мислиоци.

Куда дакле корача словенски свет? При овом питању видим слику познатог руског сликара Верешчагина *Витез на раскршћу*, пред којим се налази избор: у ком правцу треба да пођем? Пред сличном дилемом се много пута нађе сваки човек. У потпуности се то тиче словенских народа који су некада покушавали да споје наши национални оци. Данас су често на мети критике као носиоци панславизма. У једном броју часописа Недељник, на насловној страни је била објављена фотомонтажа Људевита Штура у униформи гардисте! На тај начин је његова животна борба за националне и словенске циљеве била обешчашћена. У именованом часопису између осталог пише: Ми смо Запад, не Исток. Шта би на то рекао П. Ј. Шафарик који је у свом монументалном делу *Словенске старине* одлучно, и научно потковано, бранио словенске корене у Европи? И како би то разумео највећи украјински песник Т. Х. Шевченко који је у част П. Ј. Шафарика написао:

Slava Tobi Šafariku, Слава теби, Шафарику, Vo viki i viki, Увек и заувек, Ščo zviť jesí v odno Што си слио у једно море, Slavjanskije riki. те Словенске реке.	Sláva Tebe, Šafáriku, Na veku a veku, Že si zviadol v jedno more, more, Tie slovanské rieky.
--	--

Сви наши велики Словени попут Пушкина, Шевченка, Шафарика, Шћефањика, Штура, Духновича, и попут многих других, били би веома непријатно изненађени када би видели шта се данас дешава са тим словенским рекама. Упркос томе, ми требамо и морамо да штитимо своју словенску породицу, јер то уместо нас нико други неће учинити. Тим пре, што се у савременом свету и свету његових моћника константно понижава управо словенска култура, словенски свет и Словени уопште. И то се не дешава први пут.

Закључак – узмимо поуку

Немци су за време Трећег Рајха имали Генерални

план Ост у којем су се фокусирали на ликвидацију Словена. Још пре рата је у хитлеровској Немачкој објављена "научна" књига, приближно на сто страна, под називом *Untermensch* – Потчовек у којој се између осталог наводе и планови како опходити са народима које су Немци сматрали за инфериорне људе. Направљена је класификација ових људи у четири групе:

1. У прву групу спадали су људи намењени за тренутну ликвидацију. То се пре свега односило на представнике словенске интелигенције. Немци су у овој ђавољој делатности имали искуства са гасним коморама.

2. Овде су били сврстани људи које је било могуће германизовати. На основу тадашњих немачких расистичких критеријума, у ову групу спадали су млади Словени који су имали генетске особине блиске немачким надљудима. На пример били су светле косе, плавих очију, истих физичких мера и сл. На улицама немачких градова приказивали су се примери расистичке теорије. Одабраним људима мерили су на пример главе и указивали на њихову расну класификацију – или су били погодни, или су били другоразредни. Рецимо, према тој теорији Л. Н. Толстој био је расно мање вредан, као и друге личности словенског света. Када су његово родно место Јасну Пољану опколили Немци, на његовом гробу вршили су нужде.

3. У ову групу сврстани су Словени који су аутоматски били обележени као мање вредни и њихов живот требао је да протиче у тешким условима радних и концентрационих логора, у којима су постепено требали да буду ликвидирани. У томе су Немци имали богата искуства стечена у многим концентрационим логорима за време трајања Трећег Рајха. Постојали су планови, на основу којих су се правили временски оквири у којима су Немци планирали да ликвидирају милионе Словена.

4. Четврта група Словена је требала да чува Словене из треће групе, и да при томе помаже Немцима у ликвидацији највећег дела словенског становништва. То је била група коју су сачињавали издајници и колаборанти, они који су већ током другог светског рата активно сарађивали са Немцима током паљења и уништавања села са словенским становништвом. На пример, у Белорусији је на такав начин спаљено 628 села укључујући њихово становништво. Филм снимљен 1985. године према роману *Хатинска прича* (1972. г.), белоруског писца Алеса Адамовича, под називом *Иди и гледај* у режији Елема Климова, говори управо о томе. У Словачкој су на овај начин немачке безбедносне јединице спалиле 119 села, а нека од њих палили су још и почетком 1945. године, у време када су се совјетски војници приближавали Берлину. Овде можемо навести пример села Кремњичка и кречану у Немецком, у средњој Словачкој, где су немачки нацисти и словачки гардисти стрељали на стотине словачких и јеврејских цивила, партизана и антифашиста. Данас на том месту стоји споменик. У том контексту је вапај још јачи:

Словени, призовимо се памети!

ЛИТЕРАТУРА:

Хорак, А.: О Словенима сасвим другачије (Пахер, с. 108 – 197). Кан, А. Е. – Сајерс, М.: Велика завера против Русије. Еко консулт, 2017.
Кинђа, И.: Клонфери. Прешов, Русински препород у Словачкој, 2019.
Кноблех, Е.: Номади и Руси. Упливи Азије на руску историју. Праг, ТРИТОН, 2008.
Кучера, М.: Словачка у временима средњег века. Братислава, ПЕРФЕКТ, 2020.
МекНамара, К.Ј.: Велики сан два мала народа. Чехословачке легије у Русији и настанак Прве републике. Братислава, СЛОВАРТ, 2020.
Пахер, Ј.: Стара слава славних Словена. Еко консулт, 2019.
Слобода, П.: Османлијски ратови у Европи. У: Земља и век, 2021., бр. 3, с. 92 – 93.

Разговор са председником Матице словеначке Алешом Габричем

Разговарала Катарина Коњарикова, директорка Музеја за Словачке у иностранству
Матице словачке, Словачка

Са каквим препрекама из области културе и просвете су се Словенци суочавали у време које је претходило оснивању Матице словеначке?

Значај оснивања нашег удружења, као и његове делатности у каснијем периоду, можемо упоредити и кроз призму духовности Словенаца пре и након настанка Матице. Говоримо на пример о периоду, када је у Љубљану, у то време главни регионални центар, стигао песник и аутор словеначке химне Здравница. У време када је Франц Прешерн похађао гимназију у Љубљани, наставни језик је био само немачки. Уколико је желео да посети позориште, представе је могао да прати само на немачком. И новине је читао на овом језику, јер новине на словеначком још нису постојале. Оне су на име почеле на словеначком да се штампају тек пред крај његовог живота. О тим и таквим околностима писала је његова ћерка Ернестина Јеловшекова која је 1883. године записала успомене на свога оца на немачком језику, јер је цео живот живела међу Немцима и њој није била доступна литература на словеначком језику.

На који начин је Матица словеначка допринела брзом културном развоју Словенаца?

Матица словеначка одиграла је кључну улогу у правцу повећања писмености, али и по питању доступности литературе на словеначком језику. Овај културни успон нису запазили само Словенци; универзитетски професор у Грацу Лудвиг Гумпловиц је 1896. године у париском часопису *Интернационална ревија за социологију* описао брзи културни успон

Словенаца. Он Словенце наводи као добар пример тога, да младим културним народима више нису потребни векови да би достигли ниво старих културних народа. Овај текст био је преведен на словеначки језик и објављен је у периоду првог процвата Матице словеначке, у време када је на њеном челу био Франц Левец.

Како су се промениле културне и образовне могућности Словенаца на прелазу између 19. и 20. века?

На прелазу између 19. и 20. века су Словенке и Словенци, за разлику од Прешернових времена, имали могућност да посећују словеначке школе, да читају словеначке новине, да посећују словеначке позоришне представе и концерте. Они образованији су могли да досегну за стручном и научном литературом на словеначком, чиме је јачала словеначка стручна терминологија. Многи су се учлањивали у Матицу словеначку као у удружење, јер је оно нудило такве могућности.

Због чега је Матица словеначка сматрана за кључну институцију за формирање словеначког универзитета и академије наука и уметности?

Матицу су називали и "наша мала академија" и она је за образоване Словенце била институција која треба да се побрине и за оснивање словеначког универзитета и словеначке академије наука и уметности. Крајем 19. века, у време када су ове идеје поново одјекивале, управо су чланови Матице били најгласнији у пружању подршке овим напорима. Студент Иван Пријатељ,

Председник Матице словачке Маријан Гешпер одликовао је Матицу словеначку поводом 160. годишњице оснивања. Том приликом је председник Матице словачке предао председнику Матице словеначке Алешу Габричу Златну медаљу Матице словачке. Извор: Матица словеначка

касније професор и члан првог професорског збора Љубљанског универзитета је 1901. године, на састанку словеначких студента, нагласио да је борба за словеначку равноправност и културне вредности непоколебљива.

Какву је улогу имала Матица словеначка за време два светска рата и како је реаговала на притиске фашистичких окупационих снага?

Матица словеначка имала је велики значај током оба светска рата, када је њен рад у два наврата био обустављен. Матица и њени чланови нису окренули леђа својој мисији, већ су били иницијатори настанка првог словеначког универзитета а касније и Академије наука и уметности у Љубљани. И након поделе Словеније и окупације 1941. године, Матица је одбила да се повинује захтевима фашистичких окупационих снага и трпела је последице за те своје чврсте ставове.

Какав значај има Матица словеначка за

словеначки идентитет и културу у данашње време и како се променила њена улога у односу на прошлост?

Данас када Словенке и Словенци прослављају Прешернов дан као празник културе, услови у којима култура и наука постоје, не могу да се пореде са временима у којима је живео и радио аутор наше химне. Циљеве које је Матица вршила у првим деценијама свог постојања данас су преузеле главне словеначке професионалне културне и научне установе. Матица словеначка ипак остаје најважнији део словеначког идентитета. Упркос политичким размимоилажењима, Закон о Матици словеначкој је 2017. године изгласан једногласно и то потврђује да многи самосвесни Словенци схватају Матицу као камен темељац словеначке културе. Наши циљеви нису носталгичан повратак у прошлост, већ обавеза да ћемо сваке године допринети научним и уметничким успесима Словеније и да ћемо будућим генерацијама Словенаца предати "Велику повељу" културног развоја нашег народа у што бољој верзији и у одличном стању.

Павол Јозеф Шафарик (1795. – 1861.)

Ерик Гермушка, Матица словачка, Словачка

„Jazyk jest vědomí národa, jest jeho duch v nejvyšším svém zjevení, jest čarovně mocný svazek, jenž dítě k matce, bratra k bratru, rodinu k rodině víže a je všechny spojuje v národ.“

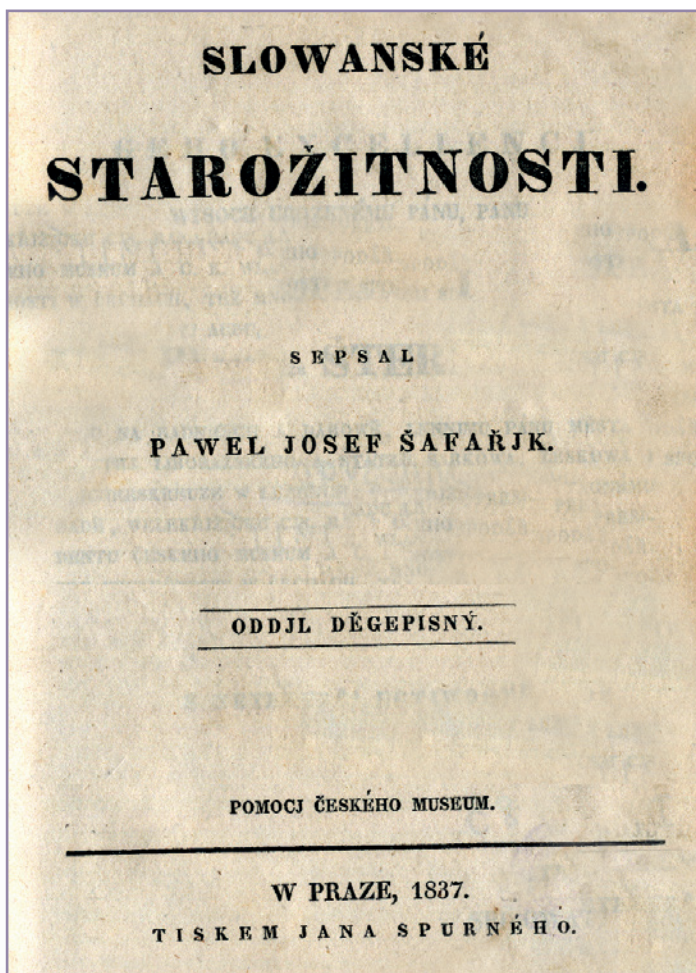
Јединствен Словак, оснивач модерне научне славистике, поклоник словенске узајамности уз уважавање појединих националних специфичности Словена, научник и промотер словенске идеје у сложеним политичким и егзистенцијалним условима словенских народа у 19. веку. Шафарика је могуће назвати и једним од отаца словачког народа, који је упркос историјским препрекама био усмерен ка стварању модерне нације са властитом државношћу, која је усидрена у словенској цивилизацији и у европској породици народа. Шафарик је значајно допринео културној ауто-идентификацији Словака која је била претеча и основа будућег политичког формирања народа.

У словачкој средини је Павол Јозеф Шафарик сматран за једног од оснивача свесловенске идеје и словенске узајамности. Двојац Шафарик и Колар су кроз историју схватани као нераздвојни словачки и словенски тандем, који је сањао о слави Славена славних и њиховој светлој будућности. Шафарик, као оснивач модерне славистике био је научно орјентисан, а у схватању Словена он је стајао чврсто са обе ноге на тлу. Колар је са друге стране био доследан свом романти-

чарском погледу на словенство, као и на његово место у свету о којем је занесењачки певао у својој поезији. Ради јаснијег погледа на дело Павла Јозефа Шафарика, навешћу неколико цитата из несловенског културног миљеа. Роберт Пинсент, енглески литерарни научник је о Шафарiku написао следеће: „За разлику од Колара је Шафарик био веома пријатан човек. Одушевљење за Словенску ствар имала су обојица (на почетку је Колар инспирисао Шафарика), међутим Шафарик је употребио своје одушевљење у научном раду а Колар у поезији, делимично у политичкој теорији и у неспутаном фантазирању.“ Канадски историчар Петер Брок је о Шафарiku написао следеће: „Разрађену концепцију самосталног словачког идентитета у чехословачкој целини представио је Шафарик 1826. године. Фокусирао се особито на лингвистичке и литерарне аспекте. Шафарик је интелектуално престигао Колара и не задуго постао један од најзначајнијих учењака Словенства“. Филозоф Роџер Скрутон је написао: „Управо би Шафарик могао бити симбол Словачке као реалног ентитета међу цивилизованим народима света“. (Каша, феномен Словенства, стр. 84)

Шафарик и геополитичке околности Европе у 19. веку

"Прво што скрене пажњу при разматрању старих Словена је гломазна површина овог 50 до 60 милионског племена, које заузима готово пола Европе и трећину Азије, подељеног разним називима и седиштима на бројне гране и огранке а повезано важним пламичком заједничког језика, расподељеног на велики број наречја. Од Дубровника на Јадрану па на север чак до Леденог мора, с десна чак до Камчатке недалеко Јапана а с лева све до Балтичког мора, свуда је могуће пронаћи словенско становништво, негде како влада негде како је подређено другим народима." (Шафарик, Историја Словенског језика и литературе свих наречја, 1992., стр. 17) Шафарик је сматрао да је племе Словена аутохтоно европско и у најмању руку једнако старо као и друго аутохтоно становништво Европе. "Оправдани узроци и разлози нас наводе да сматрамо исправним, да је словенско племе у Европи једнако старо као и њему слични литвански, немачки, келтски, латински и трачки, да су се његови центри још у најстарије време простирали од Јадранског па све до Балтичког мора, од обале Одре па све до извора Дњепра и Дона, и да се густином насељености већ тада могао равнати са европским племенима са највећом густином становништва, можда је чак негде и предњачио. Поједина нагађања, да су Словени упали у Европу тек након велике сеобе уралских народа, или нешто раније, нам се одједном чине као бесмислена и безвредна. Тако велика племена као што је и словенско, никада не долазе однекуд заједно, већ се шире на једном месту. Велика и пренасељена племена шаљу своју чељад, свој вишак насељености, као некакве ројеве у туђину: али оно исконско племе из наслеђене и својим знојем оплођене земље се нити добровољно, нити другачије нигде не сели, у њој расте, у њој зри, у њој умире. Словени су дакле прастановници Европе." (Шафарик, Словенске старине 1, стр. 346) Покрет словенофила у 19. веку је дакле природна слика о еманципацији словенских народа који су већином живели као угњетавана национална елита, у великим вишенационалним целинама Аустријске монархије и у Османлијском царству. Словенофили су постепено добијали нову геополитичку димензију, најизразитији у руском филозофском поимању чији је најистакнутији представник био Николај Данилевски са својим културно-историјским цивилизацијама, међу које је убрајао и словенску цивилизацију. Са проблемом мењања историје и разних историјских епоха се сусрећемо у свакој историјској етапи човечанства. Пронаћи истинску слику о нама Словенима је и циљ научног деловања Шафарика. Његово најзначајније дело Списи Павла Јозефа Шафарика које чине Словенске старине, Словенска етнологија и Историја словенског језика и литературе свих наречја је веома важно и у данашње време. Шафарик наглашава: "Пронаћи словенство у словенству, односно научно образложење истинског порекла нашег племена, повезано са пажљивим изучавањем порекла и праисторије других, нама суседних племена, забраниће нека будућа, чврсто у то верујемо, нагађања око слепих и бесмислених спајања Словена са Скитима, Сарматима, Хунима, Аварима и другим страним племенима, са којима је наша досадашња историја била од стране домаћих и страних тако грозно заражена, и да ће као таква бити окренута на смрдљиво сметлиште бесмислица." (Шафарик, Словенске старине, стр. 347) Едвард

Насловна страна монументалног славистичког дела П. Ј. Шафарика Словенске старине 2, које је 1837. г. у Прагу објавила Матица чешка

Хмелар потврђује исправност Шафарикових претпоставки и додаје: "Најновија истраживања говоре у прилог томе, да теорија Павла Јозефа Шафарика о томе, да Словени припадају аутентичном становништву Европе, не мора да буде погрешна. Распрострањено мишљење да су Словени дошли на територију данашње Словачке на прелому између 5. и 6. века сматрамо за неодрживо" (Хмелар, Реконструкција словенске историје, стр. 10).

Историчар Виктор Тимура велича Павла Јозефа Шафарика као једног од словенских научника који се није задовољио површном теоријом о доласку Словена на територију Европе и Словачке у 5. веку. "Теорија о томе да историја Словена и Словена – Словака датира од 5. – 6. века наше ере не полази од словенских нити словачких историчара. Њен је извор у западњачкој историографији и у лингвистици 19. века, особито немачкој, одакле су се историчари са њом поистоветили. Наша наука о историји на овој неодрживој претпоставци и теорији из несхватљивих разлога опстаје, ослањајући се на археолошка сазнања из прве половине првог миленијума наше ере." (В. Тимура, Словачка – прећутна историја, стр. 9)

Павол Јозеф Шафарик био је под утицајем великог словенофиле и визионара Јана Колара који је политички пробудио словачком народу понудио идеолошки и филозофски шире и глобалније размере властите егзистенције својом хуманистичком визијом свесловенске узајамности. "Са растућом узајамношћу порашће и узајамна љубав и јединство. Мање ће бити мржње и презира, што више будемо усмено или писмено бити у контакту. Заједничка литература и размена духовних

Песник, историчар и слависта П. Ј. Шафарик (1795. – 1861.), суоснивач и сарадник Матице српске и Матице чешке, године 1827. иницијатор идеје оснивања Матице словачке (Бохуњ, П. М.: Лик Павла Јозефа Шафарика, уље на платну, Словачки национални литературни музеј)

дарова испуниће умове уморне од спорова узајамним поверењем, напуштена срца узајамном љубављу, душе смислом за заједнички интерес целине." (Ј. Колар, О литератури узајамности међу различитим племенима и наречјима словенског народа, с. 450) Заједно са буђењем национално-еманципационих тежњи код поробљених и пре свега малих словенских народа, јачале су и супротне снаге које су имале за циљ да потлаче и удаље неминовно пропадање многонационалних монархија. Шћефан Марко Дакснер је у вези са јачањем мађаризације Словака рекао: "Нека изволи свако ко боље познаје мађарско друштво, па нека пореди карактер са карактером некадашњих Кумана и откриће заједничке црте. То је она иста надменост, особитост и понос; она иста глад за моћи и порив да се угњетава слабији, иста нетолерантност и мржња свега што је другачије, она која карактерише и сада друштво мађарско као што су нам то историчари нагласили о Куманима... Такав је централистички систем мађаризације, у којем нема и не може бити места за слободан развој немађарског националног живља, јер нетолеранција не трпи себи равнога." (Ј. Сопко, П. Дворак, Хроника средњовековне Словачке, стр. 295)

Закључак

Шта Шафарик поручује данашњем словенском младићу и Словаку који живи у властитој националној држави у време савремене културне, вредносне и политичке глобализације? Геополитичка уни-поларност, културни униформитет, потискивање националног у директном је расколу са драгоценим наслеђем генерација наших националних прегалаца. Као што је и сам словенски свет Шафарик схватао као шаренолик и хетероген у тежњи да досегне равноправност са осталим народима Европе, тако би и данас словенски народи требали да се уједине у доминирајућој глобализованој маси која признаје туђе вредности и културе. "Већ је провиђење одлучило, да Словени не буду као палма са једним кореном, већ као разгранати храст што нашироко и надалеко пружа хлад, да се грана и најразличитије цвета, и да у разним облицима доноси своје плодове разних врста." (Шафа-

рик, Историја словенског језика..., стр. 54) Живот и дело Павла Јозефа Шафарика је везан за стварање националне идеје и властитог националног идентитета. Језик је схватао као први корак ка оживотворењу нације и националног живота. Док су се наши преци сучељавали са јаком мађаризацијом, у данашње време се сучељавамо са поприличном вестернизацијом друштва и са упливом енглеског језика на наш књижевни језик. Током студија у немачкој Јени је Шафарик био под утицајем Хердера и његове идеје о природним принципима постојања сваког народа, као и под утицајем Јунгаманове расправе о вредности матерњег језика и националне просвете. "Словенски младић са вишим циљевима у чијим грудима се случајно или по правилу родила жеља да дубље продре у свој матерњи језик; јер једино на матерњем језику је могуће постићи истинско савршенство језика и духа, који никад не губи храброст у тешкој борби са небројеним и неочекиваним препрекама, често и са злонамерним тежњама сваке врсте, напротив, још јаче опстаје при познатом богатству наслеђене речи и националне јединствености и на крају побеђује." (Шафарик, Историја словенских наречја... стр. 14)

"Národ, jenž má vědomí důležitosti přirozeného jazyka pro vyšší svůj duchovní život, sám jej zavrhuje a jeho se zřídá, páchá na sobě samovraždu a přerušuje tím věčné zákony Boží." (Павол Јозеф Шафарик)

ЛИТЕРАТУРА

- Хмелар, Е.: Реконструкција словенске историје. Братислава. 2022. ИСБН 978-80-8202-194-6
 Каша, П.: Шафарик и његова природна слика (не само) словенског света. Зборник Феномен Словенства II. Прешов. 1992. ИСБН 80-8068-367-0
 Шафарик, О. Ј.: Историја словенског језика и литературе свих говора. Кошице. 1992. ИСБН 80-234-0054-1
 Тимура, В.: Пређутана историја. Еко-консулт. 2016. ISBN 978-80-8079-197-1

Извор из интернета:

- <https://citaty.net/citaty/22513-pavel-josef-safarik-narod-jenz-ma-vedomi-dulezitosti-prirozeneho-jazyk/>
<https://citaty.net/citaty/2813-pavel-josef-safarik-jazyk-jest-vedomi-naroda-jest-jeho-dux-v-nejvy>

Последњи поздрав почасном председнику Матице словачке у Југославији Растиславу Суrowом

Вилијам Комора, секретар Матице словачке, Словачка

Дугогодишњи председник Матице словачке у Југославији и почасни председник Матице словачке у Србији Растислав Суrowи преминуо је у суботу предвече, 13. јануара 2024., у својој 88. години живота.

“Отишао је изненада велики човек са израженим националним осећањем,, који се истицао у свом раду на очувању националне свести!” информисао је широку јавност у Србији и у Словачкој, укључујући и Матицу словачку Павел Суrowи, посланик Скупштине Аутономне покрајине Војводине у Републици Србији, председник странке Словаки напред и директор Културног центра Кисач. Павел Суrowи је навео и следеће: “Растислав Суrowи је био дугогодишњи председник Месног одбора Кисач Матице словачке у Србији, такође и некадашњи учитељ и директор Основне школе Људевит Штур у Кисачу, човек великог срца и елана који се до задњег тренутка залагао за наш Кисач и за Словаке у Србији. Како смо га звали: наш ујка Мирко је пример за све нас, како човек треба да ради, без предаје до задњег тренутка и како треба да буде стално активан, радан и део друштвеног и културног живота! Достојанствено нас је представљао на домаћим скуповима и у иностранству, на свим нивоима и пред свим делегацијама. Радио је и борио се за наш Кисач и за

нас Словаке! Ујка Мирко, остаћеш заувек у нашим срцима! Нека му је вечна слава!” завршава Павел Суrowи.

О одласку у вечност информисали су медији у Србији, али и други медији за Словаке у иностранству. Додајмо, да је овоземаљски живот завршио нагло. Напустио је своју породицу и супругу Елену Суrowу, рођену Хансманову, са којом је заједно преживео цео живот. Портал www.kulpin.net напомиње, да су са супругом били иста генерација, да су осам година похађали Словачку гимназију у Петровцу и завршили је 1953. године. Затим су заједно отишли на студије на Вишу педагошку школу у Нови Сад. Растислав је студирао историју и географију, и те предмете је касније изучавао. Заједно са супругом радили су као наставници у Основној школи у Кисачу. Активно су учествовали и на културним и друштвеним догађајима у овом претежно словачком месту у Србији, али и у другим околним местима, где су радили на очувању словачке културе и подизању словачке националне свести. Не можемо а да не споменемо, да се током Словачких народних свечаности у Бачком Петровцу свесрдно посветио делегацији Матице словачке из Мартина у циљу упознавања културне делатности Словака у Србији. Био је у томе веома активан и у потпуности се посветио гостима из Словачке.

Растислав Суrowи је рођен у Кисачу 11. септембра 1935. године, где је и завршио основну школу. Ниже разреде а затим и више средњошколске студије са матуром завршио је у Бачком Петровцу у Гимназији на словачком језику. Историју и географију завршио је на Вишој педагошкој школи у Новом Саду. Ове предмете је касније предавао у Основној школи Људевита Штура у родном Кисачу. У овој школи је касније био директор током два наест година. Допrineо је изградњи модерне школске зграде са физкултурном салом, спортског терена и читавог окружења. У пензију је отишао са функције директора школе 1997. године. Током активног радног века укључио се у културни и друштвени живот и градио јаку словачку националну свест у тадашњој Југославији. Активно се ангажовао у раду Матице словачке у Југославији (МСЈ), касније је постао председник Месног одбора Матице словачке у Кисачу, затим потпредседник МСЈ за Бачку а у периоду од 1997. – 2005. био је председник Матице словачке у Југославији. Под његовим руководством градила се и развијала активна сарадња са југословенском, српском и словачком владом и политичким представницима. Такође је била веома активна сарадња са уметничким, културним организацијама и са Словакистима у Војводини. Помогао је да се купи и реновира зграда седишта Матице у Петровцу. Такође је био изузетно активан током реконструкције Словачког народног дома у Кисачу који је седиште Месног одбора Матице словачке Кисач. Током вршења функције председника Матице словачке у Југославији био је и члан Националног савета словачке националне мањине. Матица словачка (у Словачкој) је 2004. године доделила Растиславу Суrowом титулу почасног члана а 2005. године му је Матица словачка у Југославији доделила титулу почасног председника. До данас његов лик предњачи међу свим председницима у седишту МСЈ у Петровцу, данас Матице словачке у Србији.

У име Матице словачке, словачког народа а, верујемо да то можемо рећи, и у име Словачке републике, овој личности изражавамо Вечну славу и нека почива у миру. Верујемо, да словачки народ у Србији, такође и у Сло-

вачкој, путем велике породице чланова Матице на Растислава Суrowог неће заборавити, и да ће и надаље живети у успоменама као део наше велике словачке породице.

Нека вечно живи сећање на Растислава Суrowог!

Портрет Растислава Суrowог у седишту Матице словачке.
Фотографија: Вилијам Комора

Растислав Суrowи на кандидатској листи за избор чланова Националног савета словачке националне мањине. Фотографија: Павел Суrowи

Словачки погледи, 2024., број 7 – 8

Словачко-српска сарадња између матица доноси нове резултате

Радослав Жграда, главни и одговорни уредник Словачких погледа, Словачка

Културна сарадња словенских народа темељи се на дугој традицији и сеже чак до времена националне еманципације. Сви етници и нације западних и јужних Словена били су стотинама година под утицајем других народа: Немаца, Мађара и Турака. Срби су успели да се ослободе од Османлија у другој половини 19. века, и то само у појединим подручјима. Словаци су били приморани да трпе националне притиске све док велики рат није раскомадао Хабсбуршку тамницу народа.

Жеља за слободом табала је свој пут полако и опрезно. Словенски народи су у тешким временима настојали да на културном пољу буду једни другима подршка и инспирација. Оснивање Матице српске 1826. године значило је импулс и светао пример за матице свих других поробљених народа. Прва историјски забележена мисао која одражава жељу за оснивањем Матице словачке припада Павелу Јозефу Шафарику а налази се у писму од 19. јула 1827. године упућеном Јану Колару, у којем свој став образлаже позитивним примером Матице српске.

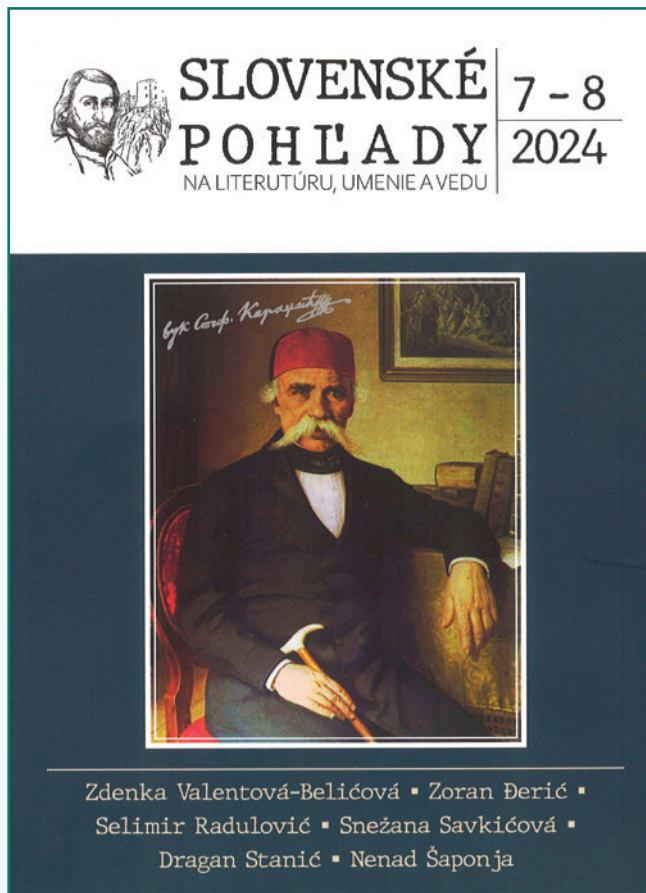
Судбине Срба и Словака су у многоме сличне. Спаја нас заједничко припадање једном од европских етничких племена, спајају нас сузе и туга дугих столећа проведених у неслободи, угњетавању, губитку најближих и својевоље моћника у модерној историји. Срби (једнако као и ми), тражили су своје место и признавање културе свога народ у тешким условима. Србија је прелепа земља са отвореним и гостољубивим људима која има шта да понуди европској литератури и свету, почев од првог модерног српског језика који је утемељио Вук Стефановић Караџић. Управо је његов рад био познат и нашим националним просветитељима и проширио је културну свест о Србији у том времену у Европи.

Нова генерација писаца која је усвојила Караџићеву кодификацију српског језика (припадали су јој Бранко Радичевић или Ђуро Даничић који је благо кориговао Караџићев правопис), својим је делима ојачала значај и вредност српске културе. Међу значајне писце из доба романтизма у литератури у Србији, али и Црној Гори убрајамо Јована Јовановића Змаја и Петра Пе-

тровића Његоша, чија дела можемо читати у обновљеним Словачким погледима за време Вајанског и Шкултеија на местима председника Матице. Управо су Срби и Словаци били најодлучнији поборници идеја о панславизму, свесловенске узајамности односно словенофилства. Међу познате писце 19. века сврставамо Светозара Марковића, Петра Кочића, Борислава Станковића или Бранислава Нушића. У 20. веку, на почетку модерне, срећемо се са иманима Густав Матош, Павле Поповић, Јован Скерлић као и Симо Пандуровић. Ова генерација чини "златни век српске литературе". Настанком самосталне југословенске државе у отворенијим условима међуратног периода је српска литература рефлектовала све правце датог времена (надреализам, експресионизам и друге), упијала је и одражавала нове модерне правце у домаћем и ширем европском простору. По-

менимо имена: Оскар Давичо, Марко Ристић, Александар Вучо или Душан Матић. У послератном стваралаштву не може а да се не спомене успех југословенске (српске) литературе, крунисан Нобеловом наградом Иви Андрићу 1961. године за животни допринос а пре свих за роман На Дрини Ћуприја. Књига прича о колективном животу и о сећању градића и његових мештана за време турске најезде па све до краја Аустроугарске владавине. Поједине догађаје обједињује управо вишеградски мост на Дрини, стара и јединствена грађевина која стоји постојано, траје, не мења се и служи свим људима.

Социјалистички реализам је у југословенским оквирима био много мирнији у односу на нашу литературу. Међу најзначајније личности модерне српске литературе можемо уз поменутог Иву Андрића сврстати и песника Милоша Црњанског или Бранка Ћопића, познатог писца романа. Многи други српски писци враћали су се теми народноослободилачког рата у чијим редовима су провели одлучујуће године за светску историју. Ради се на пример о Добрици Ћосићу – каснијем председнику Југославије, Михајлу Лалићу, Скендеру Куленовићу или Меши Селимовићу. Међу представницима српске постмодерне истакао се особито Милорад Павић са романом Хазарски речник. Високо цењен је у овом контексту и роман Радослава Петковића Судбина и коментари који је награђен многим престижним литерарним наградама.

СЕЋАМО СЕ

ЈОСИП ЈУРАЈ ШТРОСМАЈЕР

210. годишњица рођења и
120. годишњица смрти

4. фебруара 1815. г., Осијек, Хрватска – 8. маја 1905. г., Ђаково, Хрватска

Хрватски римокатолички бискуп, национални прегалац, мецена и политичар, вођа Хрватске народне странке. Као хрватски родољуб и поборник словенске узајамности, потраживао је национална права за Словене у Хабзбуршкој монархији. Одржавао је контакте са Јаном Коларом, Франђишком Палацким и Франђишком Ладиславом Ригером, подржавао је Матицу српску, био је међу члановима оснивачима Матице илирске (хрватске) и Матице словеначке. Заслужан је за оснивање Југословенске (хрватске) академије наука и уметности у Загребу. У Ђакову се налази Музеј Јосипа Јураја Штросмајера.

240. годишњица рођења

ЈАН ХОЛИ

24. марта 1785. г., Борски Микулаш, Словачка – 14. априла 1849. г., Добра вода, Словачка

Словачки римокатолички свештеник, национални прегалац и учесник Бернолаковог покрета, песник и преводилац. Као песнички бард је заједно са Јаном Коларом и Адамом Мицкјевичем постао један од најзначајнијих песника словенства у епохи препорода словенских народа. Био је један од водећих представника словачке класицистичке поезије, из његовог дела издвајају се национални епоси Светоплук (1833. г.) и Ћирило-Методијада (1835. г.). Писао је и лирску, наменску и духовну поезију, аутор је Католичке песмарице (1842. г.), преводио је античке песнике. Извор: интернет

ПАВОЛ ЈОЗЕФ ШАФАРИК

230. годишњица рођења

13. маја 1795. г., Кобелъарово, Словачка – 26. јуна 1861. г., Праг, Чешка

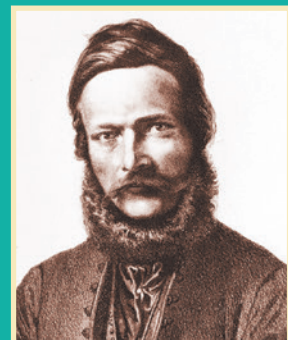
Словачки песник, филолог, историчар, етнолог, етнограф, слависта, педагог, уредник и национални прегалац који је заједно са Чехом Јозефом Добровским и Словенцем Бартоломејем Капитарем суоснивач славистике као самосталне научне дисциплине. Предавао је у Новом Саду и у Прагу, где је био уредник часописа Светозар, кустос и директор универзитетске библиотеке. Као представник литерарног класицизма написао је песничку збирку Муза татранска са лиром словенском (1814. г.). Међу његова најзначајнија дела из области научног рада везаног за словенство спадају: Историја словенских језика и књижевности свих дијалеката (1826. г.), Словенске старине (1837. г.), Словенска етнографија (1842. г.). Био је члан оснивач Матице српске, Матице чешке и Чешког музеја. Име Павла Јозефа Шафарика носи универзитет у Кошицама у Словачкој. Извор: интернет

210. годишњица рођења

ЉУДЕВИТ ВЕЛИСЛАВ ШТУР

28. октобра 1815. г., Ухровец, Словачка – 12. јануара 1856. г., Модра, Словачка

Словачки политичар, новинар, уредник, публициста, историчар, филозоф, естетичар, слависта, лингвиста и утемељивач књижевног словачког језика, песник, педагог, водећи представник, главни идеолог и творац културно-политичког програма словачког националног покрета, вођа генерације Штуроваца, романтичарске Штуровске песничке школе а у годинама 1848. – 1849. вођа словачког устанка, поборник и представник словенске узајамности, словенофила и русофила. У периоду од 1845. – 1848. г. уредник и издавач Словачких народних новина са литерарним додатком Орао татрански. Из његових дела имају утемељивачки карактер списи: Говор словачки или потреба писања у овом говору и Наука о речи словачкој (оба дела су објављена 1846. г.); из научног славистичког дела истичу се: О народним песмама и приповеткама племена словенских (1852.) и Словенство и свет будућности (по први пут објављено у Москви 1867. године). Извор: интернет

ЈАН СИРАЦКИ

100. годишњица рођења

29. маја 1925. г., Бачки Петровац, Србија – 28. октобра 1998. г. Братислава, Словачка

Словачки историчар и културни радник пореклом са тзв. Доње земље. Радио је као научни радник у Историјском заводу Словачке академије наука, од 1968. г. радио је у Матици словачкој, где је основао и руководио Заводом за Словаке у иностранству; написао је капитално дело Словаци у свету. У свом научном раду фокусирао се на проблематику историје словачког исељеништва, пре свега на тзв. Доњу земљу и живота Словака у иностранству. Врхунац његовог дела је монографија Дуго тражење домовине (1985. г.). Извор: Матица словачка